

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101005/I/2015/1400179963

SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ POSTAVENIE
NEÚPLNÝCH RODÍN NA SLOVENSKU A VO
VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ

Diplomová práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ POSTAVENIE
NEÚPLNÝCH RODÍN NA SLOVENSKU A VO
VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ**

Diplomová práca

Študijný program: Sociálna rozvoj a sociálna politika

Študijný odbor: 6230 Národné hospodárstvo

Školiace pracovisko: 101005 Katedra sociálneho rozvoja a práce

Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Silvia Šipikalová, PhD.

Bratislava 2015

Bc. Alexandra Fojtová

**Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som
uviedla všetku použitú literatúru.**

Dátum:

.....

podpis

ABSTRAKT

FOJTOVÁ, Alexandra: *Sociálno-ekonomické postavenie neúplných rodín na Slovensku a vo vybraných krajinách EÚ*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra sociálneho rozvoja a práce. – Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Silvia Šipikalová, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2015, 77 strán.

Cieľom záverečnej práce je poukázať na sociálno-ekonomické postavenie neúplných rodín v spoločnosti. V súčasnosti sa viac ako v minulosti dáva do pozornosti otázka riešenia problematiky neúplných rodín. Práca sa zameriava na poukázanie vzniku neúplných rodín ako aj na formy jej pomoci na Slovensku, v Českej Republike a Nemecku. Práca je rozdelená na 4 kapitoly. Obsahuje 11 tabuliek a 10 grafov. Prvá kapitola sa venuje teoretickému vymedzeniu neúplných rodín, ako aj príčin jej vzniku a foriem pomoci. V ďalšej časti diplomovej práce je vytýčený hlavný cieľ práce. Tretia kapitola opisuje metodiku práce a vybrané metódy skúmania záverečnej práce. Posledná kapitola sa zaoberá nadobudnutými výsledkami práce, poukazuje na príjmy a výdavky neúplných rodín ako aj na dôsledky nedostatočného príjmu tohto typu rodín.

Kľúčové slová:

rodina, funkcie rodiny, neúplná rodina, pomoc neúplným rodinám, chudoba neúplných rodín, príjmy a výdavky neúplných rodín

ABSTRACT

FOJTOVÁ, Alexandra: *Social-economical status of incomplete families in Slovakia and in selected EU countries*. – The University of Economics in Bratislava. The Faculty of National Economy; Department of the social development and labor. – Adviser: doc. Ing. Silvia Šipikalová, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2015, 77 pages.

The aim of the final thesis is to show the socio-economic status of single parents in society. Nowadays, more than ever draws attention to the issue of dealing with the problems of single-parent families. The work focuses on the remittance of single-parent families as well as the form of the aid for Slovakia, the Czech Republic and Germany. The work is divided into four chapters. It contains 11 tables and 10 graphs. The first chapter is devoted to the theoretical definition of single-parent families, as well as the underlying causes and forms of assistance. In the next part of the thesis are the major results of the work. The third section describes the methodology of work and selected methods of examination of the final thesis. The last chapter deals with the acquired results of the work points to the revenue and costs of single-parent families as well as the consequences of insufficient revenue of this type of family.

Keywords:

family, family function, incomplete family, help for incomplete families, poverty, income and expenses of incomplete families

OBSAH

ÚVOD	8
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ.....	10
1.1 ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY VYMEDZENIA NEÚPLNEJ RODINY	10
1.2 PRÍČINY VZNIKU NEÚPLNEJ RODINY	18
1.3 NEÚPLNÁ RODINA NA SLOVENSKU	21
1.4 VYBRANÉ NÁSTROJE POMOCI NEÚPLNÝM RODINÁM.....	23
1.5 NEÚPLNÁ RODINA V ČESKU	34
1.6 NEÚPLNÁ RODINA V NEMECKU	38
2 CIEĽ PRÁCE A METODIKA PRÁCE.....	43
2.1 CIEĽ PRÁCE	43
2.2 METODIKA PRÁCE	43
4 VÝSLEDKY PRÁCE	45
3.1 RODINNÝ STAV OBYVATEĽOV	45
3.2 PRÍJMY A VÝDAVKY NEÚPLNÝCH RODÍN	51
3.2.1 <i>Porovnanie disponibilného príjmu domácností podľa typu domácností</i>	<i>53</i>
3.2.2 <i>Spotreba domácností.....</i>	<i>55</i>
3.3 EKONOMICKÁ SITUÁCIA NEÚPLNÝCH RODÍN VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH	57
4 DISKUSIA	72
ZÁVER	73
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	74

Zoznam tabuliek a grafov

Zoznam tabuliek:

Tabuľka č.1: Prídavok na dieťa v ČR

Tabuľka č.2: Obyvateľstvo SR podľa rodinného stavu

Tabuľka č.3: Príčiny rozvodovosti v SR

Tabuľka č.4: Percentuálny podiel neúplných rodín v závislosti od počtu detí

Tabuľka č.5: Príjmy a výdavky neúplných rodín na Slovensku

Tabuľka č.6: Celkový ekvivalentný disponibilný príjem domácnosti podľa typu domácnosti

Tabuľka č.7: Spotreba súkromných domácností

Tabuľka č.8: Miera rizika chudoby obyvateľstva podľa ekonomickej aktivity

Tabuľka č.9: Miera rizika chudoby podľa typu domácnosti

Tabuľka č.10: Závažná materiálna deprivácia

Tabuľka č.11: Neočakávané finančné výdavky

Zoznam grafov:

Graf č.1: Sobášnosť vo vybraných krajinách

Graf č.2: Rozvodovosť vo vybraných krajinách

Graf č.3: Podiel detí narodených mimo manželstva

Graf č.4: Čistý príjem neúplných rodín

Graf č.5: Rozdiel rastu príjmu neúplných rodín a priemerného príjmu

Graf č.6: Chudobou ohrozené neúplné rodiny

Graf č.7: Riziko chudoby neúplných rodín po sociálnych transferoch

Graf č.8: Rozdiel ohrozenia neúplných rodín chudobou pred a po sociálnych transferoch

Graf č.9: Ekonomická a sociálna situácia neúplných rodín

Graf č.10: Neschopnosť neúplných rodín čeliť neočakávaným finančným výdavkom

ÚVOD

V diplomovej práci sa zaoberáme témou sociálneho a ekonomického postavenia neúplných rodín na Slovensku a vo vybraných krajinách v EÚ.

Dôvod výberu tejto témy je môj názor, že postavenie neúplných rodín v dnešnom svete je veľmi častou preberanou problematikou. Neúplné rodiny majú mnohokrát oveľa ťažší život, či už po sociálnej alebo ekonomickej stránke. Neustále sa zvyšujúce percento rozpadnutých rodín v Európe ma utvrdilo v dôležitosti tejto témy.

Cieľom práce je analyzovanie a porovnanie postavenia neúplných rodín na Slovensku, Česku a Nemecku.

Rodina tvorí dôležitú súčasť života každého z nás, pretože v prostredí rodiny sa delíme so svojimi radosťami, ale aj bolesťami a sme schopní prekonávať životné prekážky. V rodine dozrievajú predstavy mladého človeka o živote a formuje sa v nej základný rebríček hodnôt, ktoré sú dôležité pre celý život. Je školou ľudskosti, v ktorej sa učíme vzájomnej láske a úcte a službe slabším. Preto je rodina nenahraditeľná. Rodina založená trvalým manželstvom jedného muža a jednej ženy, ktorú tvoria spolu s ich deťmi, je prirodzenou a základnou bunkou spoločnosti. Vytvára ideálny priestor pre život, rozvoj detí a rast vzájomnej lásky partnerov. Rodina je na Slovensku najdôležitejšou hodnotou, o čom svedčia nielen prieskumy verejnej mienky, ale aj množstvá harmonických rodín. Rodinu možno považovať za miesto odovzdávania základných životných skúseností, ekonomického bohatstva, kultúrneho, sociálneho i duchovného cítenia a predstavuje budúcnosť ďalších generácií. Rodina prezentuje istý transformátor medzi životom jej členov a spoločnosťou a naopak. Tým, že predstavuje súhrn a prienik intímnych a spoločenských vzťahov, dotýka sa takmer všetkých oblastí ľudskej existencie.

V prvej časti práce sa venujeme základnej charakteristike a vymedzeniu pojmu rodina. Následne definujeme funkcie rodiny, typy rodín a charakterizujeme neúplnú rodinu. Pokračujeme predstavením dôsledkov vzniku neúplnej rodiny a skúmame neúplnú rodinu na Slovensku. Presúvame sa na nástroje pomoci, ktoré sú k dispozícii ako pomoc neúplným

rodinám. Predstavujeme vybrané nástroje a stručne ich popisujeme. Pokračujeme identifikovaním priamych finančných nástrojov, ktoré sú určené ako pomoc pre neúplne rodiny v Českej republike. Na záver prvej kapitoly prezentujeme sociálnu a ekonomickú pomoc neúplným rodinám v Nemecku.

V druhej časti práce charakterizujeme cieľ práce a následne prezentujeme metodiku práce, kde vysvetľujeme metódy skúmania, ktoré boli použité pri vypracovaní diplomovej práce.

V záverečnej štvrtej časti práce prezentujeme výsledky práce, ktoré sme dosiahli použitím metódy komparácie. Výsledky znázorňujeme v tabuľkách. Popisujeme tu rodinný stav obyvateľov na Slovensku. Pokračujeme znázornením príjmov a výdavkov neúplných rodín na Slovensku v rokoch 2009 - 2013. Následne popisujeme chudobu v neúplných rodinách a skúmame riziko jej vzniku. Pokračujeme analýzou neúplných rodín, ktorej výsledky znázorňujeme v grafe. V poslednej časti práce záverečnej kapitoly sa venujeme zovšeobecneniu dosiahnutých výsledkov našej práce.

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ

Predtým, než budeme hovoriť o postavení rodiny a o jej súčasnom stave, je dôležité spomenúť rodinu a charakterizovať neúplnú rodinu ako takú.

1.1 Základné charakteristiky vymedzenia neúplnej rodiny

V minulosti sa sociológovia domnievali, že v staršej dobe prevládali najmä v západnej Európe rodiny rozšíreného typu, avšak ich tvrdenia boli vyvrátené novšími výskumami, ktoré považujú tento názor za nesprávny a tvrdia, že v európskych podmienkach sa už dlho vyskytujú najmä nukleárne rodiny. V rozličných kultúrach celého sveta sa stretávame s rôznymi podobami rodiny ako takej. V odľahlejších krajinách sa dodnes rodina zmenila iba nepatrne alebo ostala v nezmenenej forme. Vo väčšine ostatných krajín sa rodina počas celého svojho vývoja rozsiahle zmenila. Príčinou týchto zmien je najmä šírenie západných zvykov a kultúry. Ďalším dôvodom premeny rodiny je aj súčasť rodiny s celonárodným politickým systémom, ktorý rodinu ako takú neustále ovplyvňuje.¹

Rodinu môžeme charakterizovať ako primárnu, neformálnu malú skupinu, v ktorej sa uskutočňujú spoločenské funkcie typické pre túto sociálnu inštitúciu. Je charakterizovaná tiež ako prirodzená sociálna skupina skladajúca sa z niekoľkých generácií, medzi ktorými vládnu príbuzenské vzťahy a snaží sa o dosiahnutie socializácie jej detí.²

Primárnosť rodiny sa určuje v tom, že už od najskoršieho vývojového obdobia jedinca vplýva na vývoj jeho života, počas obdobia detstva ovplyvňuje jeho základné citové, vzťahové sklony a buduje spoločenskú a rodinnú stupnicu hodnôt jednotlivca s cieľom zúčastnenia sa a ľahšieho zaradenia sa v spoločnosti.

¹ GIDDENS, A. 1999. *Sociologie*. 1. vydanie Praha: Argo. 1999. 126s. ISBN 80-7203-124-4.

² POLAKOVIČ, J. 2007. *Základy sociálnej psychológie*. 1. vydanie Bratislava: Merkury, 2007. 65 s. ISBN: 978-80-8914-347-4.

Prepojenosť intímnych vzťahov, vnútorných rodinných väzieb a bezprostrednej komunikácie v rodine nám bližšie charakterizuje typ rodiny. Rodina funguje na vyváženej úrovni ak je harmonická, citovo stabilná a vyvážená po komunikačnej stránke. Rodina dosahuje rovnováhu týchto vzťahov tým, že:

- Všetci členovia rodiny si vždy pomáhajú, čo vedie k udržaniu optimálnej úrovne rovnováhy v rodine;
- Rodina si stanoví svoje rituálne formy komunikácie, ktoré sa opakujú a tým pádom upevňujú rodinné puto a jej rovnováhu;
- Ak sa rovnováha v rodine naruší, členovia rodiny vykonajú potrebnú silu svojej osobnosti nato, aby túto rovnováhu upevnili a udržali;
- Manželský vzťah je jedným z hlavných faktorov ovplyvňujúcich rodinnú rovnováhu;
- Manželský vzťah je uzlom, okolo ktorého sa ďalej formujú a budujú ostatné vzťahy v rodine;
- Nefunkčný manželský vzťah vedie k narušeniu výkonu rodičovských povinností a úloh.³

V rozličných kultúrach sa v dnešnej dobe stretávame s rôznymi druhmi rodín, ktoré sa od seba širokospektrálne rozlišujú, toto je spôsobené nielen migráciou obyvateľstva, ale najmä vývojom spoločnosti ako takej. V moderných krajinách prichádza k odčleneniu sa nukleárnych rodín od rodín rozšírených. V krajinách zaostalejších pretrvávajú však tendencie zakladania si iba tradičných rozšírených rodín, ktoré často nie sú zakladané iba na pokračovanie tradície, ale vznikajú ako tzv. fenomén, ktorý im umožňuje migráciu najmä za pracovnými príležitosťami pomocou vzdialenejšieho príbuzenstva. Faktorov, ktoré ovplyvňujú tieto zmeny je viac, avšak medzi najdôležitejšie patria:

- Pokles rozšírených rodín
- Viac sú uznávané práva žien v procese rozhodovania
- Klesajú príbuzenské manželstvá
- Nastáva väčšia miera sexuálnej slobody

³ POLAKOVIČ, J. 2007. *Základy sociálnej psychológie*. 1. vydanie Bratislava: Merkury, 2007. 62 s. ISBN: 978-80-8914-347-4.

- Možnosť slobodného výberu partnera
- Rozšírenie práv dieťaťa.⁴
-

Základné charakteristiky rodiny v západnej spoločnosti:

1. Rodina je monogamná, jedinec môže za celý svoj život vystriedať niekoľko partnerov, avšak nesmie ich mať naraz počas zákonného manželského zväzku.
2. Rodina vychádza z predpokladov romantickej lásky, manželský zväzok je ideálom lásky a zakladá sa na vzájomnej príťažlivosti a kompatibilite. V našej kultúre je pojem romantická láska charakterizovaná prirodzenou súčasťou ľudskej inteligencie, avšak realita je zväčša odlišná, a tak sú nesplnené očakávanie manželstva znakom stále rastúcej rozvodovosti.
3. Rodina je často patrilineárna, čo znamená, že majetok sa dedí najmä podľa mužského pokolenia a meno dieťaťa je dedené po otcovi alebo po starom otcovi. Veľa rodín je však v dnešnej dobe matrilineárnych, čiže orientovaných na matku.
4. Rodina má nukleárny charakter, ktorý charakterizuje klasickú domácnosť ako dvoch rodičov s deťmi.⁵

Funkcie rodiny

Rodina je označovaná ako skupina trvalého spolužitia členov, ktorí sú medzi sebou spojení pokrvnými a príbuznými zväzkami a ktorá je najdôležitejším prvkom v procese vývinu dieťaťa, vytvára rozvíjajúce sa prostredie, ktoré je pre dieťa známkou bezpečia a istoty. Všetci členovia rodiny by sa mali vzájomne podporovať a spolupracovať medzi sebou za cieľom vytvorenia funkčnej rodiny.

Rodina plní niekoľko druhov funkcií:

- výchovnú - zabezpečuje duševný vývin zdravia a vývin detí, vychováva ich;
- citovú - predstavuje pre deti lásku, uznanie, oporu a pomoc;

⁴ ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2006. *Rodina v novom miléniu*. 1. vydanie Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2006. 128 s. ISBN 80-8050-982-4.

⁵ GIDDENS, A. 1999. *Sociologie*. 2. Vydanie Praha: Argo, 1999. 166s. ISBN 80-7203-124-4.

- ekonomickú - zabezpečuje materiálne prostriedky ako stravu, oblečenie...
- spoločenskú - sprostredkúva deťom rôzne typy vzťahov v skupinách, názory a hodnoty;
- ochrannú - zabezpečuje dieťaťu pocit pohody, istoty, bezpečia;
- biologickú - zabezpečuje zachovanie rodu.⁶
- socializačná - v rodine sa dotýka každej stránky rodinných vzťahov, zaoberá sa potrebami členov rodiny, zabezpečuje ideálne podmienky pre vývin dieťaťa a jeho výchovu, buduje určité roly v rodine a formuje vzory správania sa.⁷

Typy rodín

Z hľadiska statusu a pôvodu rozlišujeme rodinu patrilineárnu, matrilineárnu a bilineárnu. Patrilineárna rodina sa vyznačuje pôvodom potomkov, ktorý sa dedí po otcovi, a to priezviskom, statusom a dedičským právom preberaných po línii svojho otca a jeho predkov. Matrilineárna rodina je charakteristická preberaním pôvodu, statusu a aj dedičským právom po línii svojej matky a jej predkov. Bilineárna rodina vznikla spojením patrilineárnej a matrilineárnej rodiny a znamená preberanie statusu, pôvodu a aj dedičským právom po obidvoch rodičoch.⁸

Na základe autority a rodinného vodcu rodiny poznáme rodinu patriarchálnu, matriarchálnu a rovnoprávnú. Patriarchálna rodina je typ rodiny, v ktorej vodcovskú úlohu a zároveň aj autoritu v rodine zohráva otec, manžel alebo najstarší rodinný príslušník mužského pokolenia. Matriarchálnou rodinou označujeme takú rodinu, kde vodcovskú úlohu a aj autoritu v rodine preberá matka, manželka alebo najstaršia žena, ktorá je príslušníčkou rodiny. Rovnoprávna rodina je označovaná ako rodina, v ktorej je vodcovská moc a zároveň aj autorita rovnomerne prerozdelená medzi oboch rodičov, manželov. Tento druh rodiny je v dnešnej dobe najviac zastúpený najmä v európskej civilizácii.

⁶ <https://sites.google.com/site/obcianskavychova5b99/komunikacia-v-rodine/poslanie-a-funkcie-rodiny>

⁷ MAŘÍKOVÁ, H. 2000. *Proměny současné české rodiny*. 1. vydanie Praha: Slon. 99 s. ISBN 80-85850-93-1.

⁸ POLAKOVIČ, J. 2007. *Základy sociálnej psychológie*. 1. vydanie Bratislava: Merkury, 2007. 64 s. ISBN: 978-80-8914-347-4.

Najznámejšie a najpoužívannejšie je však rozdelenie na nukleárnu rodinu a rozšírenú rodinu. Nukleárna rodina sa skladá iba z dvoch generácií, ktorými sú rodičia a deti. Základom tohto typu rodiny je manželský zväzok rodičov. Nukleárna rodina je jedným z najčastejších typov modernej rodiny v dnešnej dobe, vieme ju ešte ďalej rozčleniť na úplnú, neúplnú, orientačnú a rozmnožovaciu rodinu. Úplná rodina je typom rodiny, ktorý sa skladá z oboch rodičov a ich detí, ktoré môžu byť vlastné alebo aj adoptované. Neúplná rodina sa skladá iba z jedného rodiča, ktorý žije s deťmi a vychováva ich sám, celistvá štruktúra rodiny je v neúplnej rodine tým pádom narušená. Orientačná rodina je označovaná ako rodina, v ktorej bol jedinec narodený a v nej počas svojho dospievania vyrastal. Dospelý jedinec má v tomto type rodiny status dieťaťa, nakoľko v nej nadobudol svoje prvé informácie o živote, normy správania sa a aj prosociálneho konania.

Rozmnožovacou rodinou označujeme rodinu, ktorú si človek zakladá sám, a to vstupom do manželského zväzku. Člen zakladajúci manželský vzťah má v rozmnožovacej rodine status rodiča.⁹

Nukleárna rodina sa označuje aj ako manželská rodina, nakoľko sa zakladá na manželských vzťahoch a skladá sa z malého počtu členov rodiny. Materiálne zabezpečenie dosahuje rodina na základe zamestnaneckých rol, ktoré sú však oddelené od osobnostných vzťahov ja fungujú nezávisle od seba. Manželská rodina sa skladá iba z dvoch generácií, a to detí a ich rodičov. Vývinom manželskej rodiny sa postupom času mení aj postavenie a rola ženy v rodine, žena nie je viac závislá od muža, mení sa jej postavenie nielen voči manželovi, ale aj voči ostatného príbuzenstva. Zapríčiňuje to najmä možnosť sebarealizácie a možnosťou zamestnania ženy, čo vedie k následnému poklesu počtu detí a aj výchovných povinností spätých s deťmi, ktoré sú stále častejšie predávané na ostatné inštitúcie, čo môže pôsobiť ako nový zdroj k rodinným konfliktom. Ako ďalšie činitele ovplyvňujúce vznik konfliktov v rodine môžeme označiť obmedzené možnosti uspokojovania vlastných potrieb, prestávanie plnenia niektorých rodinných funkcií, obmedzená potreba realizácie niektorých rol v ostatných organizáciách, skupinách a inštitúciách, kritická zmena životnej situácie, na ktoré sú rodinní príslušníci nútení reagovať, a ktoré nie všetci rodinní príslušníci dokážu vyriešiť alebo ich riešiť neadekvátne k pohľadu na očakávania ostatných príbuzných

⁹ POLAKOVIČ, J. 2007. *Základy sociálnej psychológie*. 1. vydanie Bratislava: Merkury, 2007. 63 s. ISBN: 978-80-8914-347-4.

a širšieho okolia a v neposlednej rade je závažným zdrojom na vznik vnútorných konfliktov v rodine postavenie rodiny v akomsi systéme spoločenských hodnôt vzhľadom k ostatným spoločenským skupinám.¹⁰

M. Nekonečný charakterizuje rodinu ako: „*prirodzený dôsledok spolužitia muža a ženy, ich túžby po deťoch.*“¹¹

Avšak rodina nie je len prirodzeným sociálnym javom, ktorý sa formuje a vyvíja sám. Formujú ho rodinní príslušníci, ktorí zohrávajú v danej rodine určité postavenie a úlohy. Každý člen rodiny by sa mal snažiť o docielenie rodinnej stability, rovnováhy a harmónie, ktoré súvisia najmä so spolužitím manželov. Práve nezdravý manželský vzťah vyúsťuje do konfliktných situácií, do ktorých sú často zahŕňované deti. Takéto rodinné zázemie a spolunažívanie vedie k vzniku dysfunkčných, afunkčných a problémových rodín. Dysfunkčná rodina je označovaná ako rodina, ktorá nedokáže zvládať a riešiť časté rodinné problémy, a preto má nutnosť dlhodobých zásahov, ktoré sa vykonávajú na základe aktivít rôznych spoločenských a sociálnych inštitúcií, ktoré dokážu byť nápomocné a viesť rodinu ďalej správnymi krokmi. Medzi dysfunkčné rodiny patria najmä rôzne rozvrátené rodiny, rodiny s oboma rodičmi, ktorí sú závislí na alkohole alebo iných psychotropných, či omamných látok, rodiny s veľmi nízkymi príjmami a mnoho iných. Afunkčná rodina je taká rodina, ktorá stratila svoju funkciu voči dieťaťu, neplní si svoje povinnosti a jej rovnováha a spolupatričnosť je narušená a ohrozená. Pre tento typ rodiny je pomoc od blízkych, známych, príbuzných úplne bezpredmetná, nakoľko rodinné vzťahy v afunkčnej rodine prerastajú často až do nenávisti alebo nevraživosti jej členov medzi sebou, ktorí strácajú záujem a snahu o osobnostnú nápravu a tým pádom aj nápravu rodinnej stability a rovnováhy. Problémová rodina je charakteristická poruchami funkcií rodiny, avšak tieto poruchy nie sú natoľko závažné, aby sa rodina rozpadla. Tento typ rodiny má záujem a schopnosť vyriešiť svoje problémy, a to buď vlastnou pomocou alebo pomocou iných. Riešením týchto problémov nemusí však dôjsť k úplnému odstráneniu danej poruchy. Medzi takéto rodiny zahrňujeme napríklad rodinu, ktorá je po rozvoze alebo rodiny,

¹⁰ BUCHELOVÁ, A., FILIPOVÁ, A., KASANOVÁ A., 2009. *Sociálna pomoc po novom* 2. 1. vydanie Bratislava: Dr. Josef Raabe, s.r.o., odborné nakladateľstvo, 2009.86 s. ISBN 978-80-89182-35-0.

¹¹ POLAKOVIČ, J. 2007. *Základy sociálnej psychológie*. 1. vydanie Bratislava: Merkury, 2007. Cit.65 s. ISBN: 978-80-8914-347-4.

v ktorých dochádza k vážnemu narušeniu funkcií a to z dôvodu ochorenia, nehody alebo postihnutia rodinných príslušníkov.

Poruchy rodín sa dotýkajú všetkých štruktúr rodiny a ovplyvňujú jednotlivca počas celého jeho života. Poruchou rodiny označujeme situáciu, kedy rodina neplní základné úlohy a požiadavky dané spoločenskými normami, a preto im nezabezpečuje začlenenie jej členov do procesu socializácie v spoločnosti.¹²

Typy rodín podľa štruktúry rodiny môžeme rozdeliť na:

1. neúplné;
2. úplné;
3. doplnené.

Úplná rodina je tvorená rodičmi a ich deťmi. Úplná rodina spĺňa najideálnejší typ rodiny vo svete. V neúplnej rodine chýba jeden rodič, člen partnerského vzťahu. Doplnená rodina je formou doplnenia chýbajúceho rodiča neúplnej rodiny, buď následným spolužitím partnerov alebo novým manželstvom.¹³

Neúplná rodina

„Neúplná rodina je rodina s jedným rodičom, okolo 90% z nich sú matky s dieťaťom alebo deťmi, okolo 10% otcovia. Jedná sa o rodiny vzniknuté rozvodom, rozchodom, ovdovením alebo pôrodom dieťaťa mimo manželstva.“¹⁴

Rodina bez jedného rodiča

Obdobie medzi rokmi 1930-1970 bolo nazývané ako obdobie chýbajúceho otca, nakoľko množstvo rodín prišlo vo vojne o otca. Po vojne ostala väčšina žien na domácnosť sama, museli sa starať o deti a žiť rodinu. Rodiny s otcom mali výhodu, že otec bol živiteľom rodiny, a tak mohla matka zostať doma a starať sa o deti a o domácnosť. Otec musel pracovať celý deň od skorého rána, takže sa s deťmi videl iba krátko večer alebo

¹² BÁRTLOVÁ, S., MATULAY, S. 2009. *Sociologie zdraví, nemoci a rodiny*. 1.vydanie Martin: Osveta, 2009. 143 s. ISBN 978-80-8063-306-6.

¹³ <http://dietarodina.blogspot.sk/2013/03/typologia-rodiny.html>

¹⁴ SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, druhé vydanie. 94s. ISBN 978-80-7367-250-8.

počas víkendov. Neskôr, keď začalo pribúdať počet rozvodov, tak sa pojem chýbajúci otec v rodine zmenil. Dnes rodinu bez otca označujeme ako pojem, pod ktorým si predstavíme otca, ktorý sa s matkou rozviedol alebo rozišiel, alebo ako otca, ktorý tragicky zahynul, čiže o ktorého rodina prišla z dôvodu nešťastia, tragédie. V niektorých prípadoch však môže ísť aj o rodinu bez otca na základe rozhodnutie matky, veľmi často nastáva situácia, kedy sa práve slobodná matka rozhodne o dieťa starať sama. V minulosti, ak sa matka rozhodla stať samoživiteľkou rodiny, bola odcudzovaná od spoločnosti a mala veľmi neuspokojivé postavenie, ba až opovrhujúce. Dnes sa situácia zmenila, spoločnosť ich neodcudzuje, a tak slobodných matiek naďalej pribúda. Ženy v dnešnej dobe sú často omnoho úspešnejšie než muži a dokážu si často nájsť lepšie uplatnenie v práci. Mnohé z nich, sú už zabezpečené a jediné po čom túžia je dieťa, nie manželstvo, ani partner alebo muž v domácnosti, o ktorého by sa museli starať. V ich ponímaní je každá žena na celý chod domácnosti a výchovu detí sama, jedinou rolu, ktorú v domácnosti partner zohráva je živiteľ, a to ony nepotrebujú, nakoľko sú už finančne zaistené. Žena, ktorá sa však rozhodne pre dieťa bez otca, musí počítať s istými výstrahami a problémami, ktoré môžu v budúcnosti vzniknúť. Počas vývinu dieťaťa je veľmi potrebný aj práve mužský vzor. Dieťa žijúce bez otca si vytvára nereálny vzor o mužskom pohlaví, chýba mu viac autority v domácnosti, má často citový deficit, nevníma ideálny partnerský vzťah medzi mužom a ženou, nemá mužský hrdinský vzor. Mnohokrát matka stráca autoritu a rešpekt zo strany dieťaťa, práve preto, že v rodine chýba mužský prvok. Matka sa potom snaží neprítomnosť otca dieťaťa nahradiť rozmaznávaním, prílišnou starostlivosťou, kupovaním rôznych darov.¹⁵

Matka by mala dieťaťa poskytnúť slobodný priestor na vytvorenie si vlastného názoru na mužské pohlavie. Dieťa v procese dospievania si samo formuje svoje názory a postoje k okolitému svetu. Mnohokrát je však práve rodič tým, ktorý mu v tom zabraňuje a ho z veľkej väčšiny ovplyvňuje. Ak matka sama vychováva syna, chlapcovi chýba mužský vzor a mužský priateľ, ktorému by sa mohol zdôveriť so svojimi osobnými vecami, tak to platí aj naopak, ak otec vychováva dcéru bez matky, dievčaťu chýba ženská podpora. Deti potom často hľadajú útočisko so svojimi myšlienkami u starých rodičov alebo príbuzných a kamarátov. Chýbajúca matka v rodine je menej častým prípadom neúplnej

¹⁵ ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2006. *Rodina v novom miléniu*. 1. vydanie Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2006. 108 s. ISBN 80-8050-982-4.

rodiny. Rodina s chýbajúcou matkou vzniká vtedy, ak matka opustí rodinu alebo tragicky zomrie a otec prevezme rolu oboch rodičov. Pre osamelého otca je však takáto situácia náročnejšia ako pre matku, nakoľko majú muži menej skúseností so starostlivosťou o deti a chod domácnosti, avšak nemusí to byť vždy pravidlom. Osamelí otcovia sa často stávajú závislí od pomoci druhých, najmä od pomoci ženského pohlavia. Muži si nevedia nájsť k deťom taký osobný cit ako ženy, čo vyplýva už z ich tehotenstva. Ženy si budujú intímne prepojenie s dieťaťom už počas tehotenstva, pôrodu a následného dojčenia. Muži si osobnú cestu k dieťaťu vybudovávajú neskôr a ťažšie ako ženy. Rodina s chýbajúcou matkou je centrom pozornosti v spoločnosti, pretože spoločnosť je prispôsobená predpokladu, že opatrovateľskú funkciu v rodine dokážu lepšie splňať matky.¹⁶

1.2 Príčiny vzniku neúplnej rodiny

Ovdovenie

Neúplná rodina môže vzniknúť aj z dôvodu úmrtia jedného z rodičov, kedy nastáva pre rodinu veľmi ťažká situácia. So stratou partnera sa musí vyrovnávať nielen pozostalý partner, ale najmä dieťa, ktoré prišlo o rodiča. Pozostalý partner, tak stráca finančnú a citovú istotu, s ktorou sa v nasledujúcom období bude musieť sám popasovať. Dieťa stráca v takejto situácii nielen druhého rodiča, ale stretáva sa najmä s bolesťou, smútkom, okradnutia a trpkého pocitu straty. Deti sa s takýmito pocitmi vysporiadávajú ťažšie než dospelí, a tak pozostalý rodič musí bojovať so situáciou, aby zmiernil dieťaťu pocity straty rodiča. Dieťa v takejto situácii potrebuje hlavne hlbšie začlenenie sa do kolektívu rovesníkov a komunikáciu s nimi, aby rýchlejšie zabudlo na bolesť a smútok.¹⁷

Rozvod

Rozvod je formálnym právnym ukončením manželského zväzku dvoch partnerov a krajným riešením v procese rozpadu manželstva. Ukončenie manželského zväzku

¹⁶ GIDDENS, A. 1999. *Sociologie*. 1. vydanie. Praha:Argo, 1999. 395s. ISBN 80-7203-124-4.

¹⁷ REPKOVÁ, K. 2007. *Rodinná starostlivosť na Slovensku ako verejný záujem*. 1. vydanie Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2007. 38 s. ISBN 978-80-7138-123-5.

rozvodom nemôžeme chápať iba ako prerušenie citových vzťahov, nakoľko rozvodový proces pokračuje ďalej aj po jeho ukončení, a to často súdnymi pojednávaniami o styku rodiča s deťmi, o výške výživného, majetku atď. Najväčším trpiteľom v celom tomto procese je najmä dieťa, ktoré je akýmsi medzníkom medzi vybavovaním si účtov svojich rodičov.¹⁸

Manželstvo v cirkevnom poňatí stratilo počas svojho vývoja a vplyvu modernej doby svoju posvätnosť a výnimočnosť. Rozvod v dnešnej dobe vzniká následkom rôznych činiteľov, a to napr.: názorovými rozdielmi partnerov, násilím, neverou, alkoholizmom, predčasne uzavretým manželstvom, finančnou situáciou a v niektorých prípadoch aj sklonu partnera k homosexualite alebo iným deviáciám.

Je známe, že rozvodovosť rok čo rok stúpa, dnes nie sú partneri jeden od druhého závislí ako kedysi a pohľad spoločnosti na rozvedeného človeka sa mení. Účinky rozvodu na dieťa závisia od konfliktu rodičov, veku detí, príbuzenstva atď. Vo všeobecnosti však môžeme tvrdiť, že čím dlhšie trvá manželský zväzok, tým je menšia pravdepodobnosť, že sa rozpadne.

Medzi faktory, ktoré ovplyvňujú rozvodovosť patria:

- prekročenie príjmu manžela manželkiným príjmom;
- uzavretie manželského zväzku pred 19. rokom života;
- vyšší vek manželov, u mužov nad 35 rokov a u žien nad 30 rokov;
- výchova detí;
- manželia žijúci v meste majú vyššiu pravdepodobnosť rozvodovosti ako manželia žijúci na dedine;
- náboženstvo;
- partneri pochádzajúci z rozvedených rodín;
- opakované manželstvá.

¹⁸ HAMAROVÁ J., HOLKOVIČ Ľ. 1987. *Rodina, spoločnosť, výchova*. 1. vydanie Bratislava: Veda, Bratislava, 1987. 87s. ISBN 978-71-049-87-6.

Niektorí autori sa však opierajú hlavne o účinky detí na rozpad manželstva a ostatné faktory vnímajú iba ako postranné činitele.¹⁹

Slobodný rodič

Počet detí narodených v mimomanželskom vzťahu sa u nás rapídne zvýšil najmä po roku 1990, zmenilo sa aj zloženie slobodných matiek, ktoré tvoria dnes viac ako 90% zastúpenia slobodných rodičov. V minulosti tvorili slobodné matky viac mladé ženy, mnohokrát ešte neplnoleté dievčatá, ktoré tehotenstvo neplánovali alebo boli nižšieho vzdelania, dnes ich tvorí väčšie množstvo zrelších žien v období stredného veku, niekedy až po 35.roku života, ktoré sa samy rozhodli stať matkami a vychovávať svoje dieťa. Rozhodnutie pre život slobodnej matky je ovplyvňované mnohými faktormi ako napr.: nezrelosť ženy, nároky na osobné šťastie sú v dnešnej spoločnosti veľmi vysoké, náročnosť udržania si stabilného vzťahu. Pre niektoré slobodné ženy potom tehotenstvom vzniká prepojenie a istota blízkeho vzťahu s dieťaťom.²⁰

Medzi ďalšie faktory, ktoré podporujú takýto typ rodičovstva patrí hlavne skutočnosť, že deti slobodných mamičiek nemusia prechádzať traumatickým obdobím rozvodu alebo ovdozenia matky. Pravdepodobnosť uzavretia druhého manželstva je v dnešnej dobe oveľa vyššia práve u mužov a to z toho dôvodu, že väčšinou nemajú zverené deti do svojej starostlivosti a majú preto väčšiu možnosť výberu slobodnej partnerky, s ktorou si dokážu založiť ďalšiu rodinu. U žien je viac pravdepodobné, že ostanú po rozvode alebo rozchode samy, nakoľko sa starajú o svoje deti a zdieľajú s nimi domácnosť. Podľa doterajších výskumov existuje súvislosť aj medzi vzdelaním matky a jej druhým manželstvom, ktorá potvrdzuje, že čím viac je žena vzdelaná, tým je menšia pravdepodobnosť, že vstúpi do druhého manželského zväzku. Matky, ktoré zostávajú samy s deťmi sa často musia vyrovnávať s ťažšími situáciami a niektorými problémami, ktoré v rodine nastanú. Medzi najčastejšie problémy, ktoré nastávajú patria hlavne problémy spojené s financiami, zamestnaním, vedením domácnosti, emočné problémy spojené s konfliktom s bývalým partnerom a interakciou dieťaťa a v neposlednej rade citové problémy súvisiace

¹⁹ MOŽNÝ, I. 2011. *Rodina a společnost*. 1. vydanie Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2011. 261s. ISBN 978-80-864-86429-87-8.

²⁰ PIOVARČIOVÁ, T., HALAŠOVÁ, D., MIHÁLIKOVÁ, J. A KOL. 2010. *Novo vynárajúce sa potreby detí na Slovensku*. 1. vydanie Bratislava: Iuventa, 2010. 26s. ISBN 978-80-8072-102-2.

s budovaním si ďalšieho potenciálneho vzťahu s novým partnerom. Ženy v takýchto záťažových situáciách mnohokrát pociťujú stratu energie, pocit menejcennosti, stresu, beznádeje až depresie. Celý domáci chod, ktorý by mali zvládať obaja partneri sa dotýka iba jedného z nich a ak to nedokážu zvládnuť, tak sa to potom odzrkadľuje na zhoršenom vzťahu práve k deťom. Pri absencii otca v rodine vzniká teda u dieťaťa nielen distress, ale v mnohých prípadoch adaptácia dieťaťa iba na jedného rodiča, čiže na matku. Pri chýbajúcom otcovi v rodine sa najviac poukazuje na socializačnú a disciplinárnu otcovskú rolu, ktorá môže viesť k poruchám chovania u dieťaťa a v niektorých prípadoch až k delikvencii. Aj v rodinách, kde je otec plne prítomný, je rôzna miera jeho zapojenosti do socializačného procesu detí, preto sú to v mnohých rodinách práve matky, ktoré na seba preberajú všetku zodpovednosť za chod domácnosti a výchovu detí. Či už nastáva takáto situácia kvôli pracovnej vyťaženosť otca alebo kvôli čisto formálnej prítomnosti otca v rodine, ktorá nastáva pri nefunkčnom partnerskom vzťahu, nemusí mať žiaden zmysel. Čisto fyzická prítomnosť otca v rodine nie je vôbec zárukou pre zdravý vývin dieťaťa a pre kvalitný rodinný život. Ideál rodiny s dvomi rodičmi, ktorí tvoria harmonický pár už nie je v dnešnom svete plnom stresu naplňovaný, ale aj naďalej je modelom, podľa ktorého sa naši potomkovia učia vytvárať si svoje budúce vzťahy. V skutočnosti teda nie je dôležitá kvantita rodičovstva, ale práve jeho kvalita a schopnosť vytvorenia fungujúceho rodinného zázemia.²¹

1.3 Neúplná rodina na Slovensku

V snahe identifikácie akejkoľvek hranice medzi medzirodinnými záväzkami základných potrieb a pomoci, rodinám nie je však príliš nápomocná ani platná slovenská legislatíva v oblasti rodinného práva.

²¹ HEJDIŠ, M., KOZOŇ, A. 2009. *Sociálna a ekonomická núdza- bezpečnosť jedinca a spoločnosti*. Zborník príspevkov. 1. vydanie Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety, n.o. Bratislava, 2009.352 s. ISBN 978-80-89271-63-4.

"Zákon o rodine (zákon č. 36/2005 Z.z.) stavia v článku 4 na základnej zásade, že všetci členovia rodiny majú povinnosť vzájomne si pomáhať a podľa svojich schopností a možností zabezpečovať zvyšovanie hmotnej a kultúrnej úrovne rodiny.

V ďalších vybraných ustanoveniach sa uvádza:

- *§ 18: Manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie.*
- *§ 19 ods. 1: O uspokojovanie potrieb rodiny založenej manželstvom sú povinní starať sa obidvaja manželia podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Uspokojovaním potrieb rodiny je aj osobná starostlivosť o deti a domácnosť.*
- *§ 62 ods. 1: Plnenie vyživovacej povinnosti rodičov k deťom je ich zákonná povinnosť, ktorá trvá do času, kým deti nie sú schopné samé sa živiť.*
- *§ 62 ods. 2: Obaja rodičia prispievajú na výživu svojich detí podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Dieťa má právo podieľať sa na životnej úrovni rodičov.*
- *§ 66: Deti, ktoré sú schopné samy sa živiť, sú povinné zabezpečiť svojim rodičom primeranú výživu, ak to potrebujú.*
- *§ 67 ods. 1: Každé dieťa plní vyživovaciu povinnosť voči rodičom v takom rozsahu, aký zodpovedná pomeru jeho schopností, možností a majetkových pomerov k schopnostiam, možnostiam a k majetkovým pomerom ostatných detí.*
- *§ 67 ods. 2: Vyživovacia povinnosť medzi manželmi a poskytovanie príspevku na výživu rozvedenému manželovi predchádza vyživovaciu povinnosť detí voči rodičom.*

Charakter jednotlivých ustanovení upravujúcich vzájomné povinnosti členov rodiny pomerne široký a všeobecný, pričom sa spolieha na to, že bližšie podmienky sa budú definovať v jednotlivých právnych predpisoch. Ak však ide o pomoc poskytovanú v rámci praktických úkonov sebaobsluhy či iných činností, žiaden zákon presnejšie neupravuje, do akej miery si majú na princípe subsidiarity členovia rodiny nezištne a bez akejkoľvek odmeny pomáhať a kedy už ide o pomoc, ktorá ich obmedzuje vo vlastných aktivitách, v

uplatňovaní práva na výber, o pomoc, ktorú je možné podľa jej rozsahu považovať za prácu a odmeňovať ju v rámci nejakej formy verejnej podpory.”²²

1.4 Vybrané nástroje pomoci neúplným rodinám

Nástroje pomoci pre neúplné rodiny sú jedným z najdôležitejších indikátorov rodinnej politiky, ktoré napomáhajú rodinám k lepšiemu sociálnemu statusu.

Finančná pomoc rodinám

Rodinám s deťmi poskytuje štát tieto príspevky:

- príspevok pri narodení dieťaťa;
- príspevok pri narodení dieťaťa rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá;
- prídavok na dieťa;
- príplatok k prídavku na dieťa;
- rodičovský príspevok;
- príspevok na starostlivosť o dieťa.²³

Príspevok pri narodení dieťaťa

Príspevkom pri narodení dieťaťa označujeme štátnu sociálnu dávku, ktorú vynakladá štát nato, aby prispel k pokrytiu výdavkov dieťaťa, ktoré sú spojené so zabezpečovaním nevyhnutných potrieb novorodenca. Príspevok pri narodení dieťaťa upravuje zákon č. 383/2013 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa a príspevku na viac súčasne narodených detí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Výška príspevku pri narodení dieťaťa je:

- 829,86 €, ak ide o dieťa narodené z prvého pôrodu až tretieho pôrodu, ktoré sa dožilo najmenej 28 dní;

²² HEJDIŠ, M., KOZOŇ, A. 2009. *Sociálna a ekonomická núdza- bezpečnosť jedinca a spoločnosti*. Zborník príspevkov. 1. vydanie Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety, n.o. Bratislava, 2009. 555 s. ISBN 978-80-89271-63-4.

²³ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/>

- 151,37 €, ak ide o dieťa narodené zo štvrtého pôrodu a ďalšieho pôrodu alebo ak ide o dieťa z prvého pôrodu až tretieho pôrodu, ktoré sa nedožilo 28 dní.

*Ak sa súčasne narodili dve deti alebo sa súčasne narodilo viac detí a najmenej dve z nich sa dožili 28 dní, suma príspevku pri narodení dieťaťa sa zvyšuje o 75,69 eura na každé dieťa, ktoré sa dožilo najmenej 28 dní.*²⁴

Príspevok rodičom, ktorým sa narodili tri deti súčasne

Príspevok rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti je štátna dávka, ktorou sa pokrývajú zvýšené výdavky vznikajúce v spojení so starostlivosťou o tri a viac detí narodených súčasne alebo o opakovane narodených dvoch a viac detí súčasne počas dvoch rokov a jeho suma je 110,36€. Tento príspevok upravuje zákon č. 383/2013 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa a príspevku na viac súčasne narodených detí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.²⁵

Prídavok na dieťa

Prídavkom na dieťa označujeme štátnu sociálnu dávku, ktorú štát vypláca oprávnenej osobe na výživu a výchovu nezaopatreného dieťaťa. Prídavok upravuje zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 450/2013 Z. z. o úprave súm prídavku na dieťa a príplatku k prídavku na dieťa. Prídavok je vyplácaný mesačne, najdlhšie do dovŕšenia 25 rokov veku dieťaťa, ktoré musí spĺňať podmienku nezaopatrenosti a jeho výška je 23,52 €.

Za nezaopatrené dieťa sa na účely prídavku na dieťa považuje dieťa, ktoré

a) sa sústavne pripravuje na povolanie dennou formou štúdia na strednej alebo vysokej škole,

b) sa nemôže sústavne pripravovať na povolanie štúdiom alebo vykonávať zárobkovú činnosť pre chorobu alebo úraz,

²⁴<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/prispevok-pri-narodenii-dietata/>

²⁵<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/prispevok-pri-narodenii-dietata/>

c) je oslobodené od povinnosti dochádzať do školy,

d) sa vzdeláva v základnej škole pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, alebo

e) je podľa posudku o dlhodobu nepriaznivom zdravotnom stave dieťaťa neschopné sa sústavne pripravovať na povolanie alebo vykonávať zárobkovú činnosť, avšak najdlhšie do dosiahnutia plnoletosti takéhoto dieťaťa.²⁶

Rodičovský príspevok

Rodičovským príspevkom označujeme štátnu sociálnu dávku, ktorú štát vypláca oprávnenej osobe zabezpečujúcej riadnu starostlivosť o dieťa do troch rokov alebo do šiesteho roku veku dieťaťa, ak má dlhodobu trvajúci nepriaznivý zdravotný stav a jeho výška je 203,20€. Rodičovský príspevok upravuje zákon č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 451/2013 Z. z. o ustanovení sumy rodičovského príspevku.

Ak oprávnená osoba zabezpečuje riadnu starostlivosť o dve a viac súčasne narodených detí, rodičovský príspevok v sume 203,20 eura sa zvyšuje o 25 % na každé dieťa, ktoré sa narodilo súčasne.²⁷

Príplatok k prídavku na dieťa

Príplatkom na dieťa označujeme štátnu sociálnu dávku, ktorá je priplácaná oprávnenej osobe štátom k prídavku na dieťa a na jeho výživu a výchovu nezaopatreného dieťaťa, na ktoré nie je možné uplatnenie daňového bonusu podľa osobitného predpisu a jeho výške 11,02 €. Príplatok k prídavku na dieťa upravuje zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny

²⁶<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/pridavok-dieta/>

²⁷<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/rodivovsky-prispevok/>

Slovenskej republiky č. 450/2013 Z. z. o úprave súm prídavku na dieťa a príplatku k prídavku na dieťa.²⁸

Príspevok na starostlivosť o dieťa

Príspevok na starostlivosť o dieťa je štátna dávka poskytujúca sa do tretieho roku veku dieťaťa alebo do šiesteho roku veku dieťaťa s dlhodobou trvajúcim nepriaznivým zdravotným stavom. Štát prispieva poskytovaným tohto príspevku k úhrade výdavkov, ktoré sú vynakladané na starostlivosť o dieťa. Príspevok na starostlivosť o dieťa upravuje zákon č. 561/2008 Z. z. o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Výška príspevku na starostlivosť o dieťa za kalendárny mesiac je:

- *v sume preukázaných výdavkov oprávnenej osoby, najviac v sume 230 eur,*
- *41,10 eura, ak starostlivosť o dieťa zabezpečuje iná fyzická osoba (napr. starý rodič) a nevypláca sa jej rodičovský príspevok alebo rodič, ktorý vykonáva zárobkovú činnosť a nezabezpečí starostlivosť o dieťa inak.²⁹*

Materské

Nárok na materské vzniká od začiatku šiesteho týždňa pred očakávaným dňom pôrodu určeným lekárom (v 34. týždni tehotenstva), najskôr od začiatku ôsmeho týždňa pred týmto dňom (v 32. týždni tehotenstva). Ak poistenkyňa porodí skôr, nárok na materské vzniká odo dňa pôrodu. Obdobie nároku na materské poistenkyne, ktorá dieťa porodila, nesmie byť kratšie ako 14 týždňov od vzniku nároku na materské a nesmie zaniknúť pred uplynutím šiestich týždňov odo dňa pôrodu. Materské sa vypočíta ako 65 % denného vymeriavacieho základu alebo pravdepodobného denného vymeriavacieho základu a je vyplácané zo sociálnej poisťovne.

Nárok na materské zaniká uplynutím 34. týždňa od vzniku nároku na materské. Dlhšie podporné obdobie poberania materského má osamelá poistenkyňa a matka dvojčiek, resp.

²⁸<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/priplatok-k-pridavku-dieta/>

²⁹<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/prispevok-starostlivost-dieta/>

viacerčiat. Osamelej poistenkyni zanikne nárok na materské uplynutím 37. týždňa od vzniku nároku na materské. Poistenkynia, ktorá porodila zároveň dve alebo viac detí a aspoň o dve z nich sa stará, má nárok na materské do konca 43. týždňa od vzniku nároku na materské.³⁰

Výživné

Zákon o rodine upravuje iba dolnú hranicu výživného, t.j. minimálnu sumu, ktorú musí druhý rodič prispievať na výživu a to bez ohľadu na výšku svojho príjmu. Hornú hranicu výživného zákon priamo neustanovuje, tá je limitovaná pomermi povinného rodiča.

Každý rodič bez ohľadu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové pomery je povinný plniť svoju vyživovaciu povinnosť v minimálnom rozsahu vo výške 30% zo sumy životného minima na nezaopatrené neplnoleté dieťa alebo na nezaopatrené dieťa podľa osobitného zákona. Výšku životného minima upravuje zákon č. 601/2003 Z.z. o životnom minime. Súd pri určovaní výšky výživného prihliada na majetkové pomery oboch rodičov. Súd prihliada napr. na to, aký majetok má povinný, či má nehnuteľnosti, chatu, nadštandardný byt, motorové vozidla, cenné papiere alebo peňažné úspory. Súd môže určiť aj vyššie výživné s tým, že povinný rodič ho bude pokrývať napríklad z využitia alebo predaja svojho majetku.³¹

Náhradné výživné prispieva na zabezpečenie výživy nezaopatreného dieťaťa.

- Výšku náhradného výživného určí súd právoplatným rozhodnutím alebo schválením dohody, najviac však vo výške 1,2-násobku sumy životného minima pre nezaopatrené dieťa.*
- Nárok na náhradné výživné má oprávnená osoba, ak povinná osoba neplní vyživovaciu povinnosť v plnej výške.³²*
- Ak si povinná osoba plní vyživovaciu povinnosť čiastočne, náhradné výživné sa poskytuje vo výške rozdielu medzi výškou výživného určeného súdom a výškou zaplateného výživného.³³*

³⁰ <http://tehotenstvo.rodinka.sk/prirucka-pre-rodica/peniaze-pre-rodicov/materske/>

³¹ <http://ficek.sk/rozvod-vyzivne/vyska-vyzivneho-na-dieta-rozvod.html>

³² <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-201>

³³ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/nahradne-vyzivne/>

Za pomoc v hmotnej núdzi považujeme základnú dávku v HN a tieto príspevky:

- ochranný príspevok,
- aktivačný príspevok,
- príspevok na nezaopatrené dieťa,
- príspevok na bývanie.

Životné minimum

Životným minimom charakterizujeme spoločensky uznanú minimálnu hranicu príjmov fyzickej osoby, pod ktorú sa osoba dostáva a u ktorej následne nastane stav jej hmotnej núdze. Životné minimum upravuje zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ako aj opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR č. 186/2013 Z.z. o úprave súm životného minima.

Sumy životného minima sú nasledovné:

- *„198,09 € mesačne, ak ide o jednu plnoletú fyzickú osobu*
- *138,19 € mesačne, ak ide o ďalšiu spoločne posudzovanú plnoletú fyzickú osobu*
- *90,42 € mesačne, ak ide o zaopatrené neplnoleté dieťa alebo nezaopatrené dieťa.“³⁴*

Pomoc v hmotnej núdzi

V prípade nepriaznivej finančnej situácie neúplných rodín, majú rodiny nárok na pomoc v hmotnej núdzi.

„V prípade neúplných rodín je výška dávky v hmotnej núdzi:

- *u jednotlivca s dieťaťom alebo najviac so 4 deťmi 117,20 € mesačne,*
- *u jednotlivca s viac ako 4 deťmi 171,20 € mesačne.³⁵*

³⁴ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/zivotne-minimum/>

Jednorazová dávka v hmotnej núdzi

Osoby, ktorým je poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi, môžu poberať aj jednorazovú dávku v hmotnej núdzi. Táto dávka je určená osobám na pomoc čiastočnej úhrady mimoriadnych výdavkov, ktorým je tiež poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi. Ďalej slúži na zabezpečenie ošatenia, obuvi, spodnej bielizne, ako aj nevyhnutného vybavenia v domácnosti (ako napr.: posteľ, sedačka, stôl so stoličkami, varná doska, chladnička, vykurovacie teleso, palivo, práčka, periny, posteľná bielizeň, uteráky, bežný kuchynský riad, osvetlenie a mnoho iných), prispieva na mimoriadne liečebné náklady (ako napr.: lieky, rehabilitácie, prevoz k lekárovi, zdravotnícke pomôcky) a školské potreby detí.

Jednorazová dávka je možná u osôb jednorazovým priznaním do výšky preukázaných skutočných výdavkov, avšak najviac len do výšky trojnásobku sumy životného minima dané jednej plnoletej fyzickej osobe.

Ochranný príspevok

Ochranný príspevok patrí občanovi v hmotnej núdzi a každej fyzickej osobe, ktorá sa s občanom v hmotnej núdzi spoločne posudzuje, ak si nemôže zabezpečiť základné životné podmienky a pomôcť si v hmotnej núdzi z týchto dôvodov:

- dosiahol vek potrebný na nárok na starobný dôchodok, je invalidný z dôvodu poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70 %,
- je **osamelý rodič**, ktorý sa osobne, celodenne a riadne stará o dieťa do 31 týždňov veku dieťaťa, sa osobne, celodenne a riadne stará o dieťa, ktoré je podľa posudku príslušného orgánu dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím, sa osobne, celodenne a riadne stará o občana, ktorý je podľa posudku príslušného orgánu občan s ťažkým zdravotným postihnutím.

³⁵<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/vyska-pomoci-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi.html>

Výška ochranného príspevku je 63,07 € mesačne. Ak ide o občana v hmotnej núdzi s nepriaznivým zdravotným stavom trvajúcim nepretržite viac ako 30 dní, výška ochranného príspevku je 34,69 € mesačne.³⁶

Aktivačný príspevok

Aktivačný príspevok sa poskytuje na podporu udržania alebo zvýšenia vedomostí, odborných zručností alebo pracovných návykov. Je to jeden z nárokov pri poskytovaní pomoci v hmotnej núdzi. Občana v hmotnej núdzi má motivovať, aby sa aktívne spolupodieľal na riešení sociálnej situácie seba a osôb s ním spoločne posudzovaných. Výška aktivačného príspevku je 63,07 € mesačne.

Aktivačný príspevok patrí:

- občanovi v hmotnej núdzi, ktorý je zamestnaný a zvyšuje si kvalifikáciu formou štúdia popri zamestnaní, kombinovaného štúdia a štúdia jednotlivých vyučovacích predmetov alebo formou externého štúdia.
- občanovi v hmotnej núdzi, ktorému sa vypláca rodičovský príspevok a študuje na strednej škole alebo študuje na vysokej škole. To neplatí, ak občan získal vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa.
- občanovi v hmotnej núdzi, ktorý je v evidencii uchádzačov o zamestnanie a zvyšuje si kvalifikáciu formou štúdia popri zamestnaní, kombinovaného štúdia a štúdia jednotlivých vyučovacích predmetov alebo formou externého štúdia.
- dlhodobo nezamestnanému občanovi, ktorý sa zamestná alebo začne vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť, má nárok na aktivačný príspevok po dobu najviac 6 mesiacov.³⁷

³⁶ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/ochranny-prispevok.html>

³⁷ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/aktivacny-prispevok/>

Príspevok na nezaopatrené dieťa

Príspevkom na nezaopatrené dieťa chápeme formu podpory pre dieťa, ktoré plní riadne povinnú školskú dochádzku. Výška príspevku je 17,20€ mesačne a podporuje vzdelávanie, výchovu a všestranný rozvoj dieťaťa.

Príspevok na bývanie

Príspevok na bývanie je daný pre osoby, na zabezpečenie čiastočnej úhrady nákladov, ktoré sú spojené s jej bývaním.

„Výška príspevku na bývanie je :

- 55,80 € mesačne, ak ide o domácnosť s jedným členom domácnosti,
- 89,20 € mesačne, ak ide o domácnosť s viacerými členmi domácnosti, alebo ak ide o nájom bytu viacerými nájomcami.”³⁸

Dotácie na podporu výchovy dieťaťa do ukončenia základnej školy

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky udeľuje možnosť dotácie na podporu výchovy k stravovacím návykom v záujme zdravého vývoja dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením, dieťaťu zúčastňujúceho sa vzdelávacieho procesu v materskej škole a vyučovania v základnej škole. Udeľuje aj dotáciu na podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa, ktoré je ohrozené sociálnym vylúčením. Tieto dotácie sú určované deťom žijúcich v rodinách, ktorým je poskytovaná dávka v hmotnej núdzi a príspevky k tejto dávke alebo ak sa príjem rodín pohybuje najviac do výšky životného minima, dávky sú poskytované do ukončenia základnej školy. Dotácie sú upravené zákonom č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.³⁹

Dotácia na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením sa poskytuje maximálne vo výške 1 € na dieťa za každý stravovací deň, v ktorom

³⁸<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi/osobitny-prijemca.html>

³⁹ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/prispevky-k-davke-hmotnej-nudzi/>

sa dieťa zúčastnilo vzdelávacieho procesu v materskej škole a vyučovania v základnej škole a súčasne v škole odobralo obed alebo iné jedlo. Zo sumy dotácie 1 € možno poskytnúť na olovrant a desiatu čiastku 0,35 €. Úhrn súm dotácií na stravu na jedno dieťa na jeden deň je najviac 1 €.⁴⁰

Dotácia na podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením sa poskytuje oprávnenému žiadateľovi. Dotácia na podporu výchovy k plneniu školských povinností sa poskytuje v príslušnom rozpočtovom roku najviac v sume 33,20 € na dieťa.⁴¹

Sociálna pomoc rodinám

Sociálne poradenstvo pre dysfunkčné rodiny

Hlavnou úlohou metódy práce s dysfunkčnou rodinou sú krízové intervencie, ktoré sa snažia zabezpečiť základné sociálne a fyziologické potreby rodiny, následne sa uplatňuje poradenstvo v prvotných fázach rodiny formou sprevádzania. V priebehu práce s dysfunkčnými rodinami sa čoraz častejšie začína využívať pojem sanácia rodiny. Za sanáciu rodiny považujeme v širšom ponímaní súbor opatrení sociálnych služieb, sociálnoprávnej ochrany a ostatných opatrení, ktoré sú poskytované takýmto rodinám a deťom, ktorých vývin je ohrozený. Opatreniami sa podporujú problémy ako: sociálne začlenenie postihnutej rodiny do spoločnosti, funkčnosť rodiny, zníženie neistôt v rodine. Z odborného hľadiska charakterizujeme sanáciu ako široké spektrum odborných intervencií, ktoré zahŕňajú sociálne poradenstvo už v neskoršej fáze profesionálnej práce. Sociálne poradenstvo pre rodinu predstavuje aj poradenskú službu pre rodiny, ktorých deti bývajú s jedným rodičom. V takejto situácii je poradenstvo zamerané práve nato, aby sa zmiernila problémová situácia v rodine, ktorá ovplyvňuje vývoj dieťaťa.⁴²

⁴⁰ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/prispevky-k-davke-hmotnej-nudzi/dotacia-podporu-vychovy-k-stravovacim-navykom-dietata-ohrozeneho-socialnym-vylucenim/>

⁴¹ <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/prispevky-k-davke-hmotnej-nudzi/dotacia-podporu-vychovy-k-plneniu-skolskych-povinnosti-dietata-ohrozeneho-socialnym-vylucenim/>

⁴² GABURA, J. 2013. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. 1. vydanie Bratislava: Iris, 2013. 68 s. ISBN 978-80-89238-92-7.

Sociálne poradenstvo v oblasti financií a zadlženia rodiny

Financie sú dôležitou zložkou fungovania rodiny a začlenenia sa rodiny do spoločnosti. Problémy týkajúce sa problémov s financiami vychádzajú najmä z rozdielov medzi príjmami a výdavkami rodiny a z nefunkčného finančného plánu rodiny. Ak rodina nevláda svoju finančnú situáciu, nastávajú v nej často problémy so zabezpečením bývania, stravy, oblečenia, zdravotnej starostlivosti, dopravy a vyžaduje si ďalšiu pomoc od spoločnosti. Jednou z foriem podpory a pomoci takýmto rodinám je finančné poradenstvo, ktoré sa v snahe o zvyšovanie gramotnosti všetkých rodinných členov v rámci financií opiera o poradenstvo pre dlžníkov. Poradenstvo, ktoré je zamerané pre dlžníkov, pomáha nielen jednotlivcovi, ale aj celej rodine pri hierarchizácii a identifikácii životných priorít, pri rozložení si súčasných aj budúcich príjmov ako aj výdavkov. Poradenstvo pre rodinu, ktorá má finančné problémy môžeme rozčleniť na poradenstvo pre dlžníkov, poradenstvo v insolventnosti a krízové poradenstvo.⁴³

Sociálne poradenstvo pre slobodné matky

Slobodné matky v dnešnej modernej dobe predstavujú veľmi diferencovanú skupinu žien, ktoré sa líšia spôsobom zvládania tejto situácie. Postoj spoločnosti sa postupom času zmenil, avšak stále sa stretávame s ich odcudzovaním od niektorých typov ľudí.

Slobodné matky preto môžeme rozčleniť do následných skupín:

- Slobodné matky s neperspektívnym partnerom, ktoré neplánovali tehotenstvo;
- Slobodné matky, ktoré žijú s partnerom v jednej domácnosti, avšak nie sú v manželskom zväzku;
- Slobodné matky, ktoré vylúčili otca ich dieťaťa zo spoločnej domácnosti;
- Neplánované tehotenstvo, ktoré vzniklo dôsledkom divokého života matky.

Poradenstvo pre slobodné matky je zamerané hlavne na jej sociálne problémy, poprípade aj jej partnera a aj interpersonálne problémy, ktoré sú spojené so spoločenským začlenením. Poradenstvo sa opiera o celý proces problémov, od pôrodu dieťaťa, cez problematiku

⁴³ REPKOVÁ, K. 2007. *Rodinná starostlivosť na Slovensku ako verejný záujem*. 1. vydanie Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2007. 98 s. ISBN 978-80-7138-123-5.

partnerských vzťahov, príbuzenských vzťahov až po využitia podpory od štátu pre slobodné matky.⁴⁴

Na Slovensku pôsobí viacero organizácií poskytujúcich hmotnú pomoc rodinám a jednotlivcom, ubytovanie a tiež sociálne a právne poradenstvo. Medzi najznámejšie patria:

- Fórum osamelých matiek – FOMa, o. z., Bratislava;
- Dorka – Centrum pre obnovu rodiny;
- Človek pre človeka, n.o., Prešov;
- Spoločnosť Úsmev ako dar;
- Občianske združenie Brieždenie, Martin;
- Občianske združenie Dúha, Bratislava;
- Občianske združenie Centrum pre rodinu v Trenčíne;
- Centrum pomoci pre rodinu v Trnave;
- Slovenská katolícka charita.

Každá z týchto organizácií sa snaží poskytnúť ohrozeným rodinám hmotnú pomoc, ubytovanie, sociálne a právne poradenstvo, ako aj ďalšie formy materiálnej pomoci. Niektoré organizácie vyžadujú určité podmienky pre poskytovanie sociálnej pomoci danej rodine. Sociálna pomoc môže byť podmienená podaním písomnej žiadosti zo strany žiadateľa, teda rodiča o uzatvorenie zmluvy o poskytovaní sociálnej služby na podporu rodiny s deťmi, ktorej súčasťou môžu byť povinné prílohy ako rodný list dieťaťa, občiansky preukaz dieťaťa, občiansky preukaz mladistvého dieťaťa, potvrdenie o príjme za predchádzajúci kalendárny rok alebo potvrdenie o poberaní príspevkov a dávok zo strany štátu a rôzne iné doklady dokazujúce ohrozenie danej rodinnej situácie.⁴⁵

1.5 Neúplná rodina v Česku

V systéme priamej finančnej podpory rodín s deťmi, ktorý je v Českej republike realizovaný pomocou dávok sociálnej podpory, nie sú neúplné rodiny vzhľadom k úplným rodinám nijako zvýhodňované.

⁴⁴ GABURA, J. 2013. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. 1. vydanie Bratislava: Iris, 2013. 78 s. ISBN 978-80-89238-92-7.

⁴⁵ <http://www.kolobehzivota.sk/poradna/kde-hladat-pomoc/materialna-financna-pomoc/>

Štátna sociálna podpora

Systém štátnej sociálnej podpory je upravený zákonom č. 117/1995 Zb., o štátnej sociálnej podpore, v znení neskorších predpisov. Podľa tohto zákona sa poskytujú nasledujúce dávky:

- prídavok na dieťa;
- rodičovský príspevok;
- príspevok na bývanie;
- príspevok pri pôrode;
- pohrebný príspevok.

Dávky štátnej sociálnej podpory

Prídavok na dieťa

Prídavok na dieťa je základnou dlhodobou dávkou poskytovanou rodinám s deťmi. Nárok majú rodiny s príjmom do 2,4 násobku životného minima. Prídavok na dieťa je poskytovaný v troch výškach podľa veku dieťaťa.

Tabuľka č.1: Prídavok na dieťa v ČR

Vek nezaopatreného dieťaťa	Prídavok na dieťa v Kč mesačne
do 6 rokov	500
6 – 15 rokov	610
15 – 26 rokov	700

Zdroj: Vlastné spracovanie, Štatistický úrad ČR

Rodičovský príspevok

Nárok na rodičovský príspevok má rodič, ktorý sa po celý kalendárny mesiac osobne, celodenne a riadne stará resp. zaopatruje dieťa, ktoré je najmladšie v rodine, a to až do vyčerpania celkovej čiastky 220 000 Kč, najdlhšie však do 4 roku veku dieťaťa.

Ak je možné aspoň jednému z rodičov v rodine stanoviť k dátumu narodenia dieťaťa 70 % z 30-násobku denného vymeriavacieho základu pre stanovenie peňažnej pomoci

v materstve alebo nemocenské v súvislosti s pôrodom alebo prevzatím dieťaťa podľa zákona o nemocenskom poistení, rodič si môže zvoliť výšku, a tým aj dĺžku poberania rodičovského príspevku. Maximálna mesačná výška rodičovského príspevku sa stanoví na základe uvedeného vymeriavacieho základu: pokiaľ 70 % z 30-násobku denného vymeriavacieho základu je nižší alebo rovný 7 600 Kč, rodičovský príspevok môže činiť najviac 7 600 Kč; pokiaľ 70 % 30násobku denného vymeriavacieho základu prevyšuje 7 600 Kč, je výška rodičovského príspevku obmedzená touto čístkou, maximálne však výška rodičovského príspevku môže činiť 11 500 Kč mesačne. V prípade, že sa vymeriavací základ stanoví s u oboch rodičov, vychádza sa z toho, ktorý je vyšší. Voľbu výšky rodičovského príspevku je možno meniť jedenkrát za tri mesiace.

Pokiaľ ani jednému z rodičov nie je možné uvedený vymeriavací základ stanoviť, vypláca sa rodičovský príspevok v pevných mesačných čiastkach 7 600 Kč do konca 9. mesiaca veku dieťaťa a následne vo výške 3 800 Kč do 4 roku veku dieťaťa.

Podmienkou nároku na rodičovský príspevok je, že dieťa mladšie ako 2 roky navštevuje jasle, materskú školu alebo iné zariadenie pre deti predškolského veku v rozsahu neprevyšujúcom 46 hodín v kalendárnom mesiaci. Dieťa môže navštevovať liečebné rehabilitačné zariadenie alebo jasle, materskú školu alebo obdobné zariadenie pre zdravotne postihnuté deti v predškolskom veku v rozsahu neprevyšujúcom 4 hodiny denne. Dieťa zdravotne postihnuté môže navštevovať jasle, materskú školu alebo obdobné zariadenie pre deti v predškolskom veku v rozsahu neprevyšujúcom 6 hodín denne. Dieťa, ktorého osamelý rodič alebo obaja rodičia sú závislí na pomoci inej osoby v stupni III alebo IV, môže navštevovať jasle, materskú školu alebo obdobné zariadenie pre deti v predškolskom veku v rozsahu neprevyšujúcom 4 hodiny denne. U dieťaťa, ktoré dovŕšilo 2 roky veku, nie je dochádzka do zariadenia obmedzená.

Príjmy rodiča nie sú monitorované. Rodič môže pri nároku na výplatu rodičovského príspevku zlepšovať sociálnu situáciu rodiny zárobkovou činnosťou, ale musí v tejto dobe zaistiť starostlivosť o dieťa inou dospelou osobou.

Príspevok na bývanie

Touto dávkou štát prispieva na náklady na bývanie rodinám a jednotlivcom s nízkymi príjmami. Nárok na príspevok na bývanie má vlastník alebo nájomca bytu prihlásený v byte k trvalému pobytu, ak 30 % (v Prahe 35 %) príjmov rodiny nestačí k pokrytiu nákladov na bývanie a zároveň týchto 30 % (v Prahe 35 %) príjmov rodiny je nižších než príslušné normatívne náklady stanovené zákonom.

Pôrodné

Touto dávkou sa rodine s nízkymi príjmami jednorazovo prispieva na náklady súvisiace s narodením dieťaťa, nárok na pôrodné je závislý od stanovenej hranice príjmov v rodine.

Právna úprava pre deti narodené pred 1. januárom 2015

Nárok na pôrodné má rodina, ktorej sa narodilo prvé živé dieťa, a ktorej príjem v kalendárnom štvrtroku predchádzajúcom narodeniu dieťaťa bol nižší než 2,4 násobok životného minima rodiny. Výška pôrodného je 13 000 Kč na prvé živé narodené dieťa. V prípade, ak sa s prvým narodeným dieťaťom narodí ďalšie živé narodené dieťa alebo deti, výška pôrodného je 19 500 Kč.

Právna úprava pre deti narodené od 1. januára 2015

Nárok na pôrodný príspevok má rodina, ktorej sa narodilo prvé alebo druhé živé dieťa, a ktorej príjem v kalendárnom štvrtroku predchádzajúcom narodeniu dieťaťa bol nižší než 2,7 násobok životného minima rodiny. Výška pôrodného predstavuje 13 000 Kč na prvé živé narodené dieťa, pri narodení druhého živého dieťaťa je to 10 000 Kč.⁴⁶

Nárok na dávky

Nárok na dávky má výhradne fyzická osoba, ak táto osoba a s ňou spoločne posudzované osoby sú prihlásené na trvalý pobyt (občania) alebo majú trvalý pobyt (cudzinci) na území Českej republiky, kde majú aj bydlisko. Cudzinci, ktorí nemajú trvalý

⁴⁶ HAMPLOVÁ, D., RYCHTAŘIKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ, S. 2003. *České ženy*. 1. vydanie Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. 92 s. ISBN 80-7330-040-0.

pobyt na území Českej republiky, sú oprávnenými osobami po uplynutí 365 dní odo dňa prihlásenia k pobytu. Do doby 365 dní pobytu na území Českej republiky sa nezapočítava doba, kedy je osoba žiadateľom o udelenie azylu ubytovaným v pobytovom stredisku Ministerstva vnútra. Dávky štátnej sociálnej podpory prináležia rovnako ďalším, v zákone o SSP uvedeným osobám, ktoré nemajú na území Českej republiky trvalý pobyt, pokiaľ v ČR majú bydlisko. Do okruhu oprávnených osôb spadajú taktiež občania Európskej únie, krytí priamo použiteľnými predpismi EU - Nariadením EP a Rady (ES) č. 883/2004 a nariadením EP a Rady (EU) č. 492/2011.

Nárok na výplatu dávok zaniká uplynutím 3 mesiacov odo dňa, za ktorý dávky prislúchajú. U dávok jednorazových, zaniká nárok uplynutím 1 roku odo dňa, za ktorý dávka prislúcha.

Príjmy rozhodujúce pre nárok na dávky štátnej sociálnej podpory zahrňujú predovšetkým príjmy zo závislej činnosti, príjmy z podnikania alebo z inej samostatnej zárobkovej činnosti a ďalej dávky nemocenského a dôchodkového poistenia a podporu v nezamestnanosti vrátane obdobných príjmov z cudziny. Do rozhodného príjmu sa započítavajú tzv. čisté príjmy.⁴⁷

1.6 Neúplná rodina v Nemecku

Nemecko nemá politiku priamo orientovanú na rodičov samoživiteľov, avšak tejto skupiny sa dotýkajú niektoré opatrenia štátu, ktoré zohľadňujú ich situáciu a môžu ju plne využívať.

Prídavky na deti (Kindergeld)

Za účelom získania prídavkov na deti musia splňať ich rodičia ako aj oni určité požiadavky, ktoré sú popísané v nasledujúcich bodoch:

Nárok na podporu majú deti, ktoré splňajú nasledujúce podmienky:

- a) deti, ktoré sú vo vyučovacom procese;
- b) dieťa bez odborného vyučenia;

⁴⁷ <http://www.mpsv.cz/cs/2>

- c) počas prechodného obdobia;
- d) počas dobrovoľnej služby;
- e) vylúčenie nároku prídavky na deti po ukončení prvotného vzdelania a vykonávanie náročne škodlivého zamestnania;
- f) dieťa bez práce;
- g) dieťa so zdravotným postihnutím;
- h) počas dobrovoľnej vojenskej služby;
- i) príjemcovia s nárokom na prídavky.

Zásadne vzniká nárok na prídavky pre všetky deti od narodenia do dovŕšenia 18 rokov. Prídavky môžu byť vyplácané aj po ukončení tohto obdobia, a to splnením určitých podmienok, ktoré sú presne stanovené.

Nárok na prídavky po 18 roku života majú:

a) Deti, ktoré sú vyškolené pre odbornú prácu- po dovŕšení 18 rokov dieťaťa, môžu byť vyplácané prídavky až do skončenia 25. roka dieťaťa, ak je ďalej školené t.j. vzdeláva sa pre budúce povolanie. Pod pojmom školenie sa rozumie všeobecné školenie, vrátane práce v kurze, ktoré slúži na prípravu pre budúce povolanie. Rodinný fond pritom uznáva všetky vzdelávacie činnosti, prostredníctvom ktorých môže dieťa získať vedomosti, zručnosti a skúsenosti, ktoré sú vhodné ako základ pre výkon budúcej profesie. Dieťa sa musí na svoje povolanie a kariéru vážne pripravovať a stanoviť si pevný cieľ. Profesionálny cieľ predstavuje nielen získanie diplomu, ale ľubovoľnú činnosť, ktorá bude v budúcnosti slúžiť k vytvoreniu alebo prispievať k udržaniu živobytia. K takýmto školeniam patria napríklad:

- všeobecné vzdelávanie,
- odborné vzdelávanie,
- ďalšie vzdelávanie a odborná príprava na ďalšie povolania;

b) dieťa bez vyučenia- prídavok na dieťa môže byť vyplácaný až do veku 25 rokov, keď dieťa preukáže, že sa aktívne uchádzalo o odborné vzdelávanie (domáce i zahraničné), ale v dôsledku nedostatku miest alebo iných prekážok, nemohlo takýto vzdelávací kurz začať alebo dokončiť;

- c) prechodné obdobie- detské prídavky až do veku 25 rokov dieťaťa môžu byť vyplatené na prechodné obdobie až štyri mesiace medzi opustením respektíve ukončením školy a začiatkom práce;
 - d) dobrovoľné služby- prídavok na dieťa sa taktiež vypláca v období akceptovateľnom ako zaradenie do dobrovoľníckej služby, ako je napríklad vykonávanie dobrovoľnej sociálnej alebo ekologickej práce, v zmysle zákona o dobrovoľníckej službe mládeže, federálnej dobrovoľníckej služby;
 - e) nárok na prídavok na dieťa vzniká tiež od 18 rokov dieťaťa do veku 21 rokov, ak nie je v žiadnom zamestnaneckom pomere, ktorý je registrovaný s agentúrou práce v Nemecku ako uchádzač o zamestnanie;
 - f) dieťa bez práce;
 - g) dieťa so zdravotným postihnutím;
 - h) dobrovoľná vojenská služba;
- Po zrušení povinnej vojenskej služby, bol nárok na prídavky počas dobrovoľnej vojenskej služby pozastavený.⁴⁸

Príspevok na výchovu dieťaťa (Erziehungsgeld)

Osamelí rodičia a páry majú nárok na príspevok na dieťa do 25 rokov žijúce v spoločnej domácnosti, ak spĺňajú nasledovné:

- pre tieto deti poberajú prídavky na deti,
- mesačný príjem rodičov dosahuje životné minimum,
- ak príjem a majetok nepresahujú maximálnu výšku všetkých príjmov.

Minimálna hranica mesačného príjmu oboch rodičov predstavuje 900 eur, 600 eur pre osamelých rodičov. Nárok vzniká len vtedy, ak ich mesačný príjem v peniazoch alebo v peňažnej hodnote (napr. hrubý príjem zo zamestnania, nezamestnaní, nemocenské, atď.), nedosahuje príslušnú minimálnu hranicu mesačného zárobku. Výška rodičovského príspevku na dieťa je vypočítaná na základe príjmu a majetku rodičov a detí, a to nanajvýš 140 eur / mesačne na jedno dieťa.

⁴⁸<http://www.arbeitsagentur.de/web/content/DE/BuergerinnenUndBuerger/FamilieundKinder/KindergeldKinderzuschlag/Detail/index.htm?dfContentId=L6019022DSTBAI494673>

Záloha na výživné na dieťa (Unterhaltsvorschuss)

Záloha výživného na dieťa od štátu bola zavedená od 1.1.1980, aby uľahčila rodičom, ktorí sú samoživitelia výchovu dieťaťa, s ktorým žije v spoločnej domácnosti, v prípade, že od druhého rodiča nedostáva na dieťa výživné (po prípade nie je výživné vyplácané včas). Záloha sa ďalej vypláca taktiež aj v prípade, že jej výška platená druhým rodičom nedosahuje úroveň životného minima odvodeného od veku dieťaťa. Záloha na výživné garantuje minimálne výživné dieťaťu do veku 12 rokov, maximálne však po dobu 6 rokov. Tato záloha je vyplácaná bez ohľadu na výšku príjmu starajúceho sa rodiča. Výška zálohy na výživné sa odlišuje v závislosti na veku dieťaťa a od 1.1.2008 bola v nasledujúcej maximálnej výške:

- pre deti vo veku do 6 rokov- 125 € za mesiac,
- pre staršie deti do 12 rokov - 168 € za mesiac.

Od uvedených čiastok sa odčíta výživné od druhého rodiča alebo sirotsky prídavok, ktorý dieťa dostane po smrti druhého rodiča. Neodčítajú sa naopak ostatné príjmy na dieťa a ani sa nezohľadňuje výška príjmov starajúceho sa rodiča.

Rodičovský príspevok (Elterngeld)

Rodičovským príspevkom označujeme rodinnú dávku, ktorá je závislá od príjmu rodiča. Táto dávka je určená rodičom, ktorých dieťa ešte nedovŕšilo 2. rok života, a ktorí nie sú zamestnaní alebo sú obmedzene zamestnaní na prácu na skrátenej pracovnej úväzok a to maximálne 30 hodín týždenne.

Pri tomto rodičovskom príspevku sa uplatňujú príjmové hranice:

1. mesačný pravidelný príjem

- ide o určenie hranicu čistého ročného príjmu. Výška hranice sa vypočítava individuálne na základe príjmu rodiča a obnáša 65% z mesačného príjmu rodiča. V prípade, že príjem rodiny prekročí túto príjmovú hranicu nárok na rodičovský príspevok zaniká. Príjmová hranica rodiny sa za každé ďalšie dieťa v rodine vždy zvyšuje. Rodičovský príspevok je aj

priamo ohraničený maximálnou sumou 1800 euro a minimálnou sumou 300 euro za mesiac.

2. podmienený

- ide o možnosť poberania rodičovského príspevku do 1. roku veku dieťaťa a to, vo výške 450 € mesačne, namiesto do 2. roku veku dieťaťa vo výške 300 € mesačne. Je to opatrenie, ktoré zohľadňuje individuálne potreby a situáciu, v ktorej sa daná rodina nachádza.⁴⁹

⁴⁹ www.employment.gov.sk, alonemothers.org

2 CIEĽ PRÁCE A METODIKA PRÁCE

2.1 Cieľ práce

Transformácia demografických činiteľov a samotný vývoj populácie spôsobili veľké množstvo vzrastu javov ako mimomanželská ferilita, počtu rozvodovosti, nezosobášené spolužitie partnerov, úmrtie manžela alebo manželky a mnohé iné. Tieto javy poukazujú najmä na zmeny v rodine, čo sa odzrkadľuje na vzniku neúplných rodín. Štruktúra, zloženie a hodnoty rodiny tak nadobúdajú nový rozmer.

Hlavným cieľom diplomovej práce je poukázať na sociálno-ekonomickú situáciu neúplných rodín na Slovensku, ako aj v ostatných vybraných krajinách, na základe nami vybranými indikátormi.

Pri analýze sociálno-ekonomickej situácie neúplných rodín čerpáme najmä údaje zo Štatistického úradu o rodinných účtoch domácností ako aj výsledky zo štatistických zisťovaní Eurostatu.

2.2 Metodika práce

Prvá kapitola je zameraná na teoretické vymedzenie rodiny, charakteristiku a príčinu vzniku neúplnej rodiny, ako aj na nástroje pomoci zo strany štátu vo vybraných krajinách. V ďalších kapitolách sa snažíme opísať neúplné rodiny, najmä ich sociálnu a ekonomickú situáciu, na ktorú sme použili analýzu komparácie sociálno-ekonomického statusu týchto rodín na Slovensku, v Českej Republike a v Nemecku. Všetky údaje a poznatky k danej problematike získavame z overených a aktuálnych zdrojov. Téma rodiny je stále aktuálnou a meniacou sa problematikou, preto sú pre nás dôležité predovšetkým aktuálne informácie, ktoré používame najmä z údajov Štatistického úradu a Eurostatu.

Pri tvorbe diplomovej práce využívame rôzne metódy, v prvej kapitole identifikujeme zozbierané relevantné informácie, pomocou ktorých teoreticky vymedzujeme problematiku neúplných rodín. Najviac tu využívame metódu abstrakcie,

ktorá nám napomáha oddeliť relevantné a irelevantné dáta a informácie o danej problematike.

Párová metóda analýza a metóda syntéza nám pomáha v diplomovej práci rozložiť skúmané indikátory na niekoľko častí, z ktorých iba potrebné časti ďalej spracovávame na vytvorenie komplexných záverov.

V praktickej časti práce používame metódu komparácie, nakoľko porovnávame rozdiely medzi neúplnou rodinou na Slovensku, v Českej republike a Nemecku, pričom v tejto časti poukazujeme nielen na nárast neúplných rodín v populácii, ale aj na zložitosť ich situácie. Ďalej v práci porovnávame ekonomickú stránku neúplných rodín, zamerali sme sa na mesačné príjmy a výdavky. Pomocou metódy indukcie si určujeme závery zo zistených údajov. V diplomovej práci tiež využívame metódu analýzy a syntézy, kde analyzujeme neúplné rodiny z viacerých uhlov pohľadu a v konečnom dôsledku charakterizujeme zložitosť ich situácie a ohrozenia neúplných rodín.

Matematicko-štatistickú metódu používame pri spracovávaní dát potrebných na tvorbu tabuliek. Grafickú metódu využívame pri navrhovaní a úprave grafov použitých v praktickej časti diplomovej práce.

V neposlednom rade využívame z metód aj metódu dedukcie, ktorá nám pomáha pri formulácii nadobudnutých záverov.

4 VÝSLEDKY PRÁCE

Táto kapitola diplomovej práce je zameraná na zhodnotenie sociálno-ekonomického postavenia neúplných rodín v spoločnosti. Ďalej v kapitole využívame analýzu príjmov a výdavkov neúplných rodín ako aj iných indikátorov na dosiahnutie nášho zámeru. Na základe týchto skutočností sa snažíme charakterizovať situáciu neúplných rodín, ako aj jej vývoj a premeny. V kapitole sa zameriavame na vývoj sobášnosti a rozvodovosti, ktoré značne ovplyvňujú vznik neúplnej rodiny. Komparáciou príčin rozvodovosti poukazujeme na proces transformácie rozvodovosti dnes a v minulosti.

3.1 Rodinný stav obyvateľov

Štruktúra populácie podľa rodinného stavu je jednou zo základných demografických charakteristík každej populácie. Obyvateľstvo sa podľa rodinného stavu delí na slobodné, ženaté a vydaté, rozvedené a ovdovené. Toto triedenie sa spravidla ešte delí podľa pohlavia obyvateľstva.

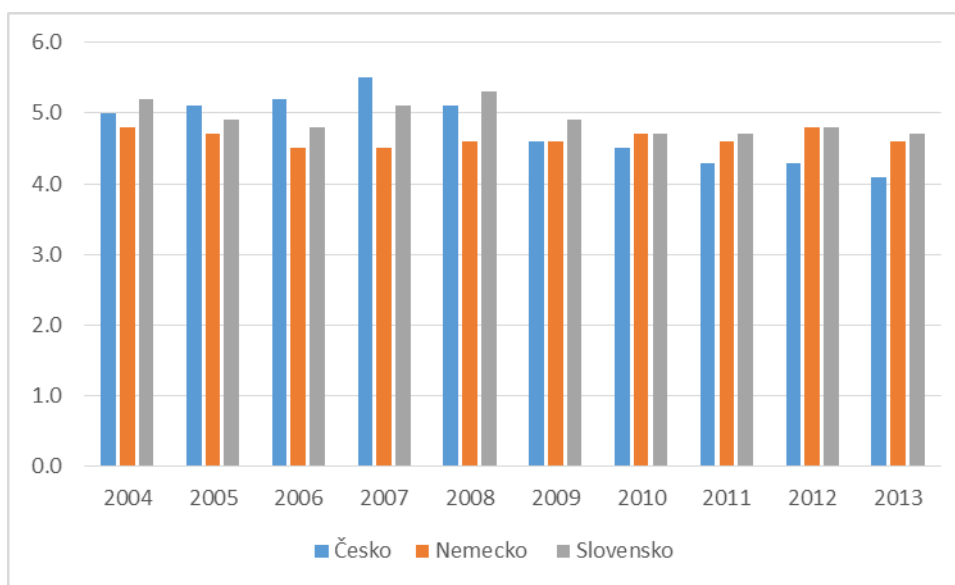
Tabuľka č.2: Obyvateľstvo SR podľa rodinného stavu

Rodinný stav	Rok										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Muži	štruktúra (v %)										
Slobodní	47,5	47,5	47,5	47,6	47,6	47,7	47,8	47,9	47,7	47,8	48,2
Ženatí	46,3	46,2	46,0	45,8	45,6	45,4	45,2	44,9	42,8	42,6	42,0
Rozvedení	4,2	4,4	4,7	4,9	5,1	5,4	5,6	5,8	7,2	7,3	7,6
Ovdovení	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,5	1,4	1,3	2,3	2,2	2,3
Ženy	štruktúra (v %)										
Slobodné	38,5	38,4	38,5	38,5	38,5	38,6	38,7	38,8	38,6	38,7	38,9
Vydaté	44,0	44,0	43,8	43,5	43,3	43,2	42,9	42,6	41,0	40,9	40,5
Rozvedené	5,6	5,9	6,1	6,4	6,7	6,9	7,2	7,5	8,5	8,7	9,0
Ovdovené	11,9	11,8	11,7	11,6	11,5	11,3	11,2	11,0	11,8	11,7	11,6

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Veľké zmeny vo vývoji sobášnosti, rozvodovosti a úmrtnosti v priebehu posledných 10 rokov túto štruktúru pomerne značne zmenili. V dôsledku značného poklesu sobášnosti stúpol počet rozvedených a slobodných ľudí v období od roku 2003-2013. V roku 2003 bolo v Slovenskej republike 47,5% slobodných mužov a 38,5% slobodných žien, v roku 2013 bolo na Slovensku 48,2% slobodných mužov a 38,9% slobodných žien, to znamená že za posledných desať rokov stúpol počet slobodných osôb, čo môže byť spôsobené rôznymi ekonomickými a sociálnymi faktormi pôsobiacimi na partnerský život obyvateľstva. V roku 2003 bolo v Slovenskej republike 46,3% ženatých mužov a 44% vydatých žien, v roku 2013 už počet zosobášených osôb klesol, a to 42% tvorili ženatí muži a 40,5% vydaté ženy.

Graf č.1: Sobášnosť vo vybraných krajinách

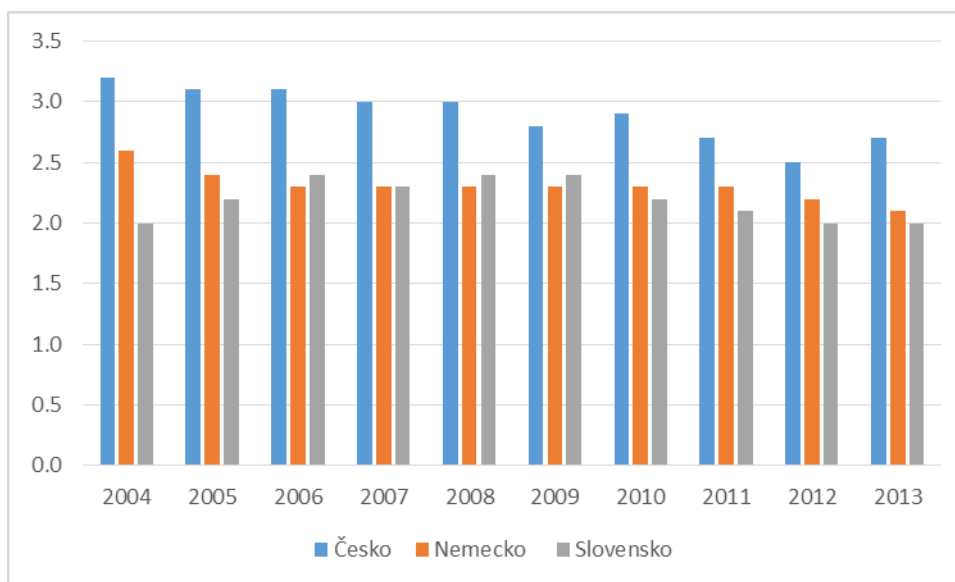
Zdroj. Vlastné spracovanie, Eurostat

Keďže sa v našej práci venujeme situácií neúplných rodín aj v Nemecku a Česku, graf číslo 1 nám popisuje ako vyzerá sobášnosť v týchto krajinách. Podobne ako klesá sobášnosť na Slovensku, tak aj v ostatných krajinách vidíme klesajúci trend v uzatváraní manželstiev. Česko zaznamenalo od roku 2007 prudký prepád sobášnosti. Na druhej strane v Nemecku sa drží sobášnosť na relatívne nízkej úrovni, avšak zostáva pomerne stabilná a nie sú viditeľné príliš vysoké oscilácie.

Po sobášnosti môžeme zamerať našu pozornosť na rozvodovosť, ktorá je jednou z príčin vzniku neúplnej rodiny. Opačný efekt môžeme pozorovať za obdobie desiatich rokov u rozvedených osôb. V roku 2003 pozorujeme 4,2% rozvedených mužov a 5,6% rozvedených žien, v roku 2013 stúpol počet rozvedených na 7,6% rozvedených mužov a 9% rozvedených žien. Ovdovené osoby mužského aj ženského pohlavia sa držia na pomerne konštantnej úrovni v období od roku 2003-2013. Pričom je nutné poznamenať, že ovdovené ženy tvoria oveľa vyššie percento ako ovdovelí muži, ovdovení muži tvoria cca. 2%, avšak ovdovené ženy tvoria cca. 11,5%, čo je spôsobené nielen nižším priemerným vekom žien pri vstupe do manželstva, ale aj dlhšej miery dožitia žien a hrozbou často nebezpečných mužských povolání, ktoré im ohrozujú život.

Vývoj rozvodovosti od roku 2005 je zobrazený na grafe číslo 2. Vidíme, že Česko má najvyššiu mieru rozvodovosti spomedzi nami sledovaných krajín. Spolu s klesajúcou mierou sobášnosti je v Česku vysoká pravdepodobnosť vzniku neúplných rodín. Slovensko, ako aj Nemecko udržiavajú rozvodovosť na stabilnej úrovni. Z grafu sa dá vysledovať aj mierne klesajúci trend vo vývoji rozvodovosti.

Graf č.2: Rozvodovosť vo vybraných krajinách

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Príčiny rozvodovosti

V posledných 10 rokoch môžeme pozorovať vo vývoji príčin rozvodovosti nárast príčiny rozvratu manželstva spôsobených rozdielnosťou pováh, ktorá od roku 2000 presahuje hranicu 50 percent. Okrem toho sa zvýšil aj podiel príčiny na strane muža spôsobená neverou, ktorá na strane mužov predstavuje v roku 2000 cca 10% a o 10 rokov neskôr približne o 1 percento viac. U žien predstavuje táto hranica cca 6% a v priebehu 10 rokov má iba mierne kolísavú tendenciu. V tabuľke číslo 3 môžeme taktiež pozorovať zvýšenie podielu príčiny nazvanej ostatné príčiny. V roku 2011 na strane mužov predstavovali niečo viac ako 9 percent a na strane ženy to bolo takmer 14 percent. Ostatné kategórie príčin rozvratu manželstva mali na strane mužov i žien klesajúci charakter. Vysoký podiel kategórie rozdielnosť pováh, názorov a záujmov poukazuje na čoraz väčší výskyt rozvodov, ku ktorým manželia pristupujú po predchádzajúcej vzájomnej dohode. Z tohto dôvodu môže byť zisťovanie príčin rozvratu manželstva postupne len orientačným pohľadom do problematiky rozvodovosti. Podľa údajov Českého štatistického úradu patrí medzi najčastejšie príčiny rozvodu rozdielnosť pováh, názorov a záujmov. Tento dôvod je udávaný vo viac ako 40 percent rozvodových procesoch. K menej častým dôvodom rozpadu manželstva patrí nevera (cca 10%) a ku podivu veľkú rolu nehrá ani alkoholizmus muža (cca 5%).

Tabuľka č.3: Príčiny rozvodovosti v SR

Príčina na strane muža, %	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Neuvážené uzavretie manželstva	3,6	2,1	1,6	1,4	1,4	1,6
Alkoholizmus	11,9	10,4	8,2	8,4	8,9	8,5
Nevera	10,2	11,9	11	10,8	11	11,1
Nezáujem o rodinu	9,6	5,4	4,4	4,2	4,2	3,9
Zlé zaobchádzanie, odsúdenie pre trestný čin	1,9	1,7	1,6	1,6	1,4	1,3
Rozdielnosť pováh, záujmov a názorov	52,7	59,2	61,2	61,1	59,7	60,9
Zdravotné dôvody	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Sexuálne nezhody	0,9	0,6	0,2	0,3	0,3	0,4
Ostatné príčiny	5,3	6	8,5	9,2	10,2	9,3
Súd nezistil zavinenie	3,5	2,4	2,9	2,7	2,8	2,9
Príčiny na strane ženy, %						
Neuvážené uzavretie manželstva	3,6	2,1	1,6	1,4	1,4	1,6
Alkoholizmus	1,2	1,1	0,8	1	0,9	0,8
Nevera	6,7	6,2	6,4	6,4	6,7	6,9
Nezáujem o rodinu	4,7	2,2	1,9	1,9	2	1,9
Zlé zaobchádzanie, odsúdenie pre trestný čin	6,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0
Rozdielnosť pováh, záujmov a názorov	52,7	59,2	61,2	61,1	59,7	60,9
Zdravotné dôvody	0,5	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3
Sexuálne nezhody	0,9	0,6	0,2	0,3	0,3	0,4
Ostatné príčiny	7	10,3	12,6	12,8	14,3	13,8
Súd nezistil zavinenie	22,6	17,4	14,7	14,7	14,2	13,4

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Neúplné rodiny

Akonáhle sme preskúmali štruktúru rodinného stavu na Slovensku, v Nemecku a v Česku, môžeme sa zamerať na neúplné rodiny, ktoré sú hlavným objektom nášho skúmania. Tabuľka číslo 4 zobrazuje ako vyzerajú rodiny s jedným rodičom. Tabuľka zaznamenáva, aký podiel zo všetkých neúplných rodín majú rodiny s jedným dieťaťom, s dvoma deťmi a s tromi a viac. Môžeme si všimnúť, že v pozorovaných krajinách

prevládajú rodiny s jedným rodičom a jedným dieťaťom. Tie tvoria vyše 50 percent z celkového počtu neúplných rodín. V Nemecku prevládajú tieto rodiny spomedzi neúplných rodín a pohybujú sa okolo trendu 65 percent. V Česku bol na začiatku skúmaného obdobia veľký počet neúplných rodín s dvoma deťmi, až 37 percent, ale odstupom času poklesol na hodnotu iba 33 percent, avšak na druhej strane sa zvýšil počet nekompletných rodín s 3 a viac deťmi z 5,7 percenta na 8,2 percenta.

Tabuľka č.4: Percentuálny podiel neúplných rodín v závislosti od počtu detí

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Česko										
1 dieťa	56,8%	54,7%	54,7%	56,2%	57,0%	58,5%	57,7%	56,9%	61,5%	58,5%
2 deti	37,5%	39,0%	37,5%	35,5%	37,0%	35,2%	34,1%	35,3%	31,7%	33,3%
3 a viac	5,7%	6,3%	7,9%	8,2%	6,0%	6,3%	8,2%	7,8%	6,7%	8,2%
Nemecko										
1 dieťa	65,3%	67,3%	66,2%	65,2%	64,6%	66,0%	63,7%	65,1%	64,9%	65,2%
2 deti	27,1%	26,8%	27,2%	28,0%	27,9%	27,5%	28,6%	27,6%	27,6%	27,4%
3 a viac	7,6%	5,9%	6,7%	6,8%	7,5%	6,5%	7,7%	7,3%	7,6%	7,5%
Slovensko										
1 dieťa	52,4%	58,0%	60,5%	54,8%	55,0%	57,2%	60,9%	61,4%	51,5%	54,8%
2 deti	35,7%	31,2%	29,9%	33,5%	37,0%	35,1%	34,1%	31,7%	39,9%	38,0%
3 a viac	11,8%	10,8%	9,4%	11,9%	7,9%	7,5%	4,9%	6,9%	8,6%	7,0%

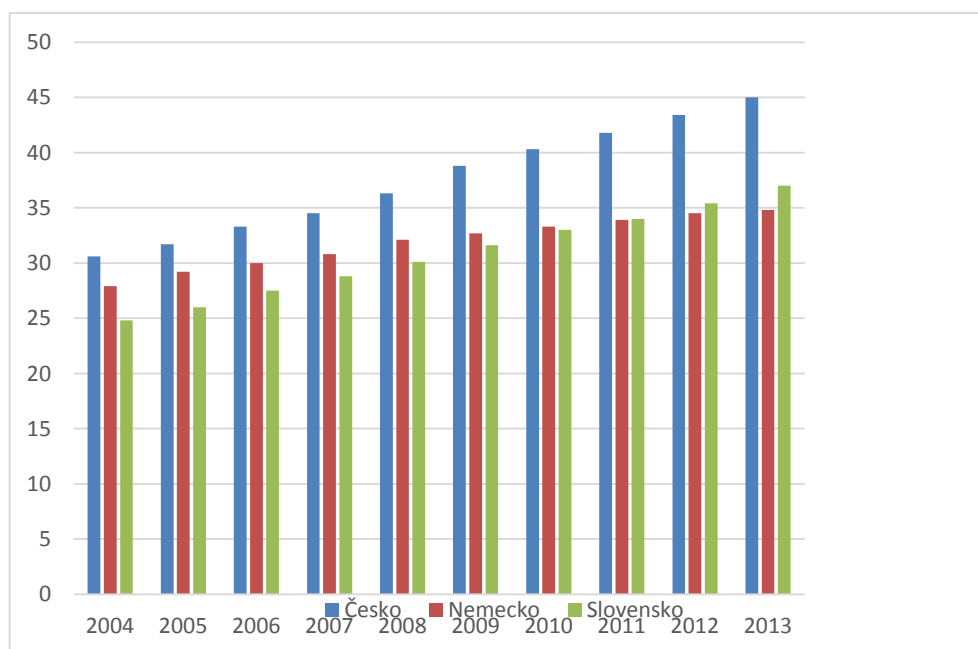
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V prípade Slovenska sa vývoj neúplných rodín s 3 a viac deťmi pohyboval skôr klesajúcim trendom, kedy z hodnoty 11,8 percenta poklesol na hodnotu 7 percent. To sa zrejme stalo na úkor neúplných rodín s 2 a viac deťmi, ktoré dosahujú až 38 percent.

Z daných údajov môžeme dedukovať, čo stojí za vznikom neúplných rodín. Vysoký podiel neúplných rodín s 1 dieťaťom môže byť dôkazom v pokračujúcom trende slobodných rodičov, konkrétne slobodných matiek, ktoré necítia potrebu vychovávať rodinu s partnerom, prípadne potrebu uzavrieť manželstvo oficiálne. Práve v Nemecku, kde sú životné podmienky vysoké, sú práve tieto neúplné rodiny s jedným dieťaťom hlavnou skupinou s hodnotou presahujúcou už spomenutých 65 percent. Ide avšak iba o našu domnienku. Tento veľký počet neúplných rodín môže byť výsledkom aj nízkej pôrodnosti a trendu rodiny s jedným dieťaťom, ktorá sa nakoniec skončí rozvodom.

Nasledujúci graf nám potvrdzuje náš dohad o slobodných matkách. Veľký podiel detí sa narodí mimo manželstva. Aj keď nám táto štatistika neponúka údaje, aký podiel z týchto detí, ktoré sú narodené mimo manželstva sa nakoniec neskorším oficiálnym uzavretím manželstva rodičov stane súčasťou kompletnej rodiny a aký podiel detí zostane súčasťou neúplnej rodiny. Vysoké hodnoty nás ale vedú k dohadu, že mnoho detí ostane v rodine bez jedného rodiča. Tým pádom sa môže zdať, že vznik neúplnej rodiny je z určitého uhla pohľadu aj voľbou rodiča prípadne matky. Rastúca životná úroveň jednotlivcov, môže viesť k sebestačnosti a schopnosti viesť rodinu z ekonomického hľadiska samostatne.

Graf č.3: Podiel detí narodených mimo manželstva

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

3.2 Príjmy a výdavky neúplných rodín

Neprítomnosť jedného rodiča v spoločnej domácnosti značne ovplyvňuje celý chod a najmä hospodárenie domácnosti. Jeho absencia teda najviac ohrozuje finančnú stránku rodiny, ktorá má značný vplyv na rodinné prostredie. Chýbajúci príjem jedného z rodičov v domácnosti sa odzrkadľuje v porovnaní s úplnými rodinami na štruktúre rodinných príjmov a výdavkov, ako aj na nasledujúcej spotrebe takýchto domácností.

Tabuľka č. 5: Príjmy a výdavky neúplných rodín na Slovensku

	2009	2010	2011	2012	2013
Celkové čisté príjmy	395	427	462	483	452
Celkové čisté výdavky	315	312	320	327	320

Zdroj: Vlastné spracovanie, Štatistický úrad Slovenskej republiky

Z tabuľky môžeme vyčítať, že celkové čisté príjmy neúplných rodín do roku 2012 každoročne stúpajú. V roku 2013 môžeme pozorovať pokles celkových čistých príjmov o 31€. Tieto príjmy však môžeme označiť ako nízke, v porovnaní s mesačnými výdavkami, ktoré musí samotný rodič vynaložiť na užitvenie domácnosti. Výdavky v porovnaní s príjmami sú nižšie, to znamená, že rodič samoživiteľ nemusí všetky svoje príjmy vynaložiť na úhradu rodinných výdavkov, avšak vždy celý svoj príjem spotrebuje, čo znamená, že si nevytvára finančné rezervy. Jednorodičovská domácnosť nemá žiadne dodatočné finančné zdroje pomocou ktorých by bola schopná si vytvárať finančné rezervy potrebné na pokrytie neočakávaných výdavkov spojených so vzdelávaním, domácnosťou, cestovaním atď. Môžeme teda tvrdiť, že v jednorodičovských domácnostiach dochádza k úplnej spotrebe mesačného príjmu rodiča.

Pri pretrvávani takejto rodinnej situácie môže dôjsť k viacerým problémom spojených s nedostatkom financií, ktoré spôsobujú zadlžovanie sa, predaj majetku, nedostatok základných potrieb a mnoho iného. Najviac sú však trpitel'ni deti, ktoré bývajú často terčom posmechu a vyradenia z kolektívu v škole. Medzi deťmi vzniká automaticky závisť a nepochopenie, prečo musia práve oni pociťovať nedostatok. U detí vzniká na základe zlej finančnej situácie v rodine mnohokrát pocit menejcennosti, nešťastia a túžbe po obľube. Deti sú mnohokrát ukrátené o rôzne aktivity a podujatia, na ktorých by sa chceli podieľať, avšak rodičom to ich finančná situácia nepovoľuje. Krízovým riešením takýchto situácií býva často zadlženie sa, nakoľko spotreba domácností často prevyšuje ich príjem. Spotreba domácností potom značne ovplyvňuje celý chod domácnosti, ktorý svojou dysfunkciou narušuje rodinné vzťahy.

Samotná zlá situácia rodiny sa odrazí aj v študijných výsledkoch dieťaťa. Danej problematike sa venovala aj práca „Medzinárodný pohľad na neúplné rodiny“, ktorá prišla s tvrdením, že deti z neúplných rodín dosahujú horšie výsledky ako deti z úplných rodín. To môže mať samozrejme aj dopad na ich budúci život, keďže s horšími výsledkami nebudú schopné dosiahnuť kvalitnejšie vzdelanie, ktoré by im zabezpečilo vyšší príjem v budúcnosti.⁵⁰

3.2.1 Porovnanie disponibilného príjmu domácností podľa typu domácností

V nasledujúcej časti sa venujeme porovnaniu disponibilného príjmu domácností podľa typu domácností, pričom sledované obdobie je obdobie od roku 2007 po rok 2013. Z tabuľky číslo 6 je zrejmý nárast disponibilného príjmu z roka na rok počas sledovaného obdobia. Pri porovnávaní sledovaných údajov môžeme sledovať, že počas celého obdobia je príjem domácností so závislými deťmi, ktorá je tvorená jedným rodičom s najmenej jedným závislým dieťaťom, nižšia ako celkový priemerný príjem všetkých domácností Slovenskej republiky. Toto pozorovanie poukazuje na zlé ekonomické postavenie neúplných rodín v porovnaní s ostatnými typmi domácností. Domácnosť so závislými deťmi, ktorá je tvorená jedným rodičom s najmenej jedným závislým dieťaťom sa v roku 2007 nachádza na spodnej hranici s najnižším disponibilným príjmom v priemernej hodnote 270 eur na domácnosť. V roku 2008 dosahujú tieto domácnosti priemerný príjem 386 eur, ktorý tiež dosahujú aj domácnosti bez závislých detí- jednočlenná domácnosť. Nižší príjem dosahujú len domácnosti so závislými deťmi, ktorá je tvorená dvoma dospelými s tromi alebo viac závislými deťmi. Preklenutím sa do roku 2009 neúplné domácnosti dosahujú príjem 395 eur, čo je jednoznačne najnižší príjem zo všetkých typov domácností. Počas rokov 2010, 2011, 2012 a 2013 sa ich situácia mení a dlhodobo sa udržiavajú v každom roku príjmovovo nad domácnosťami so závislými deťmi, ktorá je tvorená dvoma dospelými s tromi alebo viac závislými deťmi. Z celkového pozorovania môžeme vidieť, že situácia neúplných rodín je podľa sledovania disponibilného príjmu domácností podľa typu domácností jednou z najhorších. Celkovo horšiu pozíciu z tohto hľadiska dosahujú jedine domácnosti so závislými deťmi, ktorá je tvorená dvoma dospelými s tromi alebo viac závislými deťmi.

⁵⁰ <http://educationnext.org/international-look-single-parent-family/>

Tabuľka č.6: Celkový ekvivalentný disponibilný príjem domácnosti podľa typu domácnosti

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SR priemer	347	479	524	565	582	630	606
Domácnosť bez závislých detí - jednočlenná domácnosť	285	386	421	451	499	505	513
Domácnosť bez závislých detí - dvojčlenná - obaja vo veku pod 65 rokov	415	560	614	669	710	761	717
Domácnosť bez závislých detí - dvojčlenná - aspoň jeden z nich vo veku 65 rokov a viac	301	398	437	484	509	542	562
Domácnosť bez závislých detí - ostatné domácnosti	426	593	651	711	711	763	740
Domácnosť so závislými deťmi - jeden rodič a najmenej 1 závislé dieťa	270	386	395	427	462	483	452
Domácnosť so závislými deťmi - dvaja dospelí s 1 závislým dieťaťom	404	515	538	582	596	667	647
Domácnosť so závislými deťmi - dvaja dospelí s 2 závislými deťmi	345	469	509	556	553	610	584
Domácnosť so závislými deťmi - dvaja dospelí s 3 alebo viac závislými deťmi	276	352	405	415	433	452	449
Domácnosť so závislými deťmi - ostatné domácnosti	347	463	505	523	549	609	581

Zdroj: Vlastné spracovanie, Štatistický úrad SR

3.2.2 Spotreba domácností

Od príjmov domácností sa odvíja aj ich spotreba, ktorá je v nasledujúcej tabuľke charakterizovaná pre všetky súkromné domácnosti, bez ohľadu na typ rodiny.

Tabuľka č. 7: Spotreba súkromných domácností

Spotreba (€)				
položky	2009	2010	2011	2012
potraviny a nealkoholické nápoje	747,57	763,8	839,12	810,72
alkoholické nápoje a tabak	97,61	110,91	112,02	112,10
odievanie a obuv	207,64	210,34	203,82	207,68
bývanie, voda, elektrina, plyn a iné palivá	673,29	687,97	778,14	711,67
nábytok a ostatné potrebné bytové vybavenie	164,7	140,75	145,39	137,49
zdravie	83,9	90,23	111,61	98,00
doprava	312,35	284,42	306,34	344,5
pošty a telekomunikácie	209,98	201,11	201,87	208,52
rekreácia a kultúra	253,62	284,72	270,26	274,45
vzdelávanie	21,45	17,25	14,93	20,37
hotely, kaviarne a reštaurácie	218,28	211,24	206,51	239,78
rozličné tovary a služby	250,08	251,59	250,13	258,79

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov zo Štatistického úradu SR

Z tabuľky môžeme zistiť, že medzi položky, ktoré tvoria najväčšiu časť výdavkov zaraďujeme najmä poplatky za potraviny, energie a dopravu. Ide o výdavky, ktoré nám zabezpečujú základné životné potreby a bez ktorých by sme nedokázali viesť plnohodnotný život. Na ich úhradu rodiny vynakladajú viac ako 50% celého mesačného rozpočtu. Ak porovnáваме položku potraviny a energie, môžeme tvrdiť, že obe tieto položky sú

vynaložené približne v takom istom pomere. Ďalšie položky výdavkov zastupujú doprava a výdavky na rozličné tovary a služby. Medzi položku výdavkov na rozličné tovary a služby môžeme zahrnúť doplnkový tovar do domácnosti ako drogeria, hračky, kozmetika a medzi služby zahrňujeme činnosti na dosahovanie uspokojenia ľudských potrieb, ako napr.: kaderníčka, opravár a mnoho iných. Ak porovnávame jednotlivé položky z pohľadu vývoja od roku 2009-2013 môžeme povedať, že každá jedna položka má rastúci charakter. Z roka na rok sa najviac vynaložené výdavky ako potraviny a energie zvyšujú. Zvyšujú sa aj menšie položky, ktoré však tvoria výdavky nie všetkých domácností a tým sú výdavky na alkoholické nápoje a tabak. Medzi výdavky, ktoré majú klesajúci charakter zaradujeme položky ako vzdelávanie, pošta a telekomunikácie, nábytok a bytové vybavenie. Medzi výdavky, ktoré majú takmer nemenný alebo kolísavý charakter zaradujeme ostatné položky, medzi ktoré patria výdavky na rekreáciu a kultúru, odievanie a obuv a výdavky na rozličné tovary a služby.

Na základe nízkeho príjmu neúplných rodín a vysokého pomeru výdavkov zabezpečujúcich základné ľudské potreby sa do popredia dostávajú nevyhnutné životné výdavky na potraviny a energie a naopak menej dôležité sa tým pádom dostávajú do úzadia. Týka sa to najmä takých oblastí ako zdravie, rekreácia, vzdelávanie, ktoré sú dôležité pre rozvoj osobnosti človeka. Práve do týchto oblastí by mala smerovať značná časť našich výdavkov, avšak neúplné rodiny vynakladajú veľmi malé množstvo výdavkov práve na tieto oblasti, následkom čoho sa nepodieľajú často na kultúrnych, rekreačných a voľno-časových aktivitách. Ich absencia sa ďalej odzrkadľuje na vyradení zo spoločnosti, vzniku každodenného stereotypu, narušení rodinných a priateľských väzieb ako aj na samotnom zdravotnom stave príslušníkov takejto rodiny.

Položky mesačného rozpočtu neúplnej rodiny, ktoré sú finančne najnáročnejšie im zabraňujú k vyšším výdavkom na ostatné položky, a preto u rodín dochádza k šetreniu. Šetrenie finančných prostriedkov v neúplnej rodine nedochádza na najnižších položkách, ale práve naopak, dochádza na položkách, ktoré sú najväčším ťažiskom v rodinnom rozpočte. Neúplné rodiny nešetria v oblastiach, kde ich peňažné prostriedky smerujú len v malom množstve, ale práve v oblastiach výdavkovo náročných. Úspory potom vynakladajú na výdavkovo nenáročnejšie oblasti. Najmä kvôli tomu šetria neúplné rodiny najviac v oblasti potravín. Najčastejšie uprednostňujú lacnejšie potraviny a produkty, čo sa potom odráža na ich kvalite a trvanlivosti. Šetrenie v oblasti potravín znamená aj

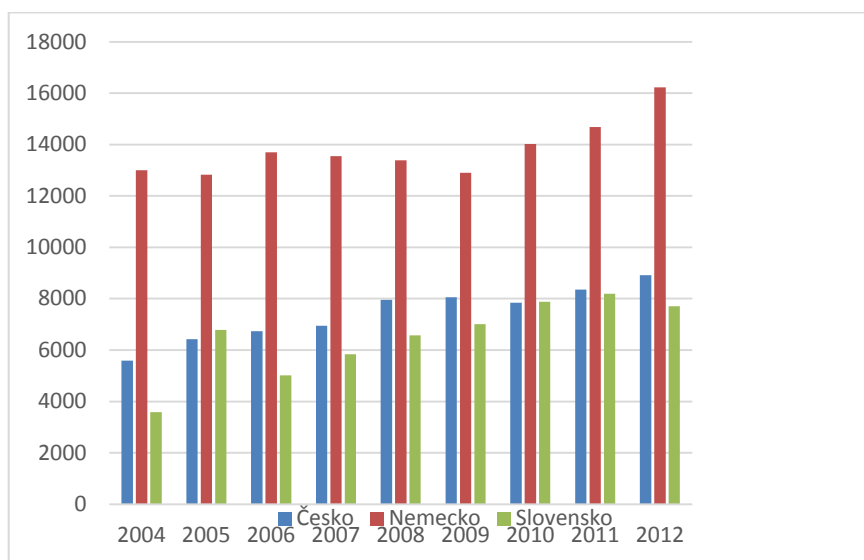
mnohokrát odtrhnutie si od úst, nakoľko medzi najdrahšie potraviny patrí mäso a mliečne výrobky, nie každá neúplná rodina má na to financie. Väčšinou uprednostňujú pri nákupe výber polotovarov, sladkých potravín alebo pečivových produktov, nakoľko nie sú až tak finančne náročné. Nevyváženosť stravy môže narušiť zdravotný stav členov domácností a môže spôsobiť celú škálu rôznych ochorení, ktoré sú faktorom ovplyvňujúcim život človeka. V oblasti výdavkov na energie a bývanie sa moc šetriť nedá, náklady sú každý mesiac takmer rovnaké. Niektoré rodiny sa však snažia šetriť aj v tejto oblasti a to konkrétne odkladom úhrady nájomného, alebo meškaním tejto úhrady. Pri úhrade energií dochádza často k odkladom jej zaplata, z čoho nastáva kumulácia nedoplatkov za energiu, ktorá vedie k postupnému zadlžovaniu sa a zhoršovaniu ekonomickej situácie neúplných rodín. Z nasledujúcich skutočností môžeme tvrdiť, že dôvody, ktoré sú príčinou zlej sociálno-ekonomickej situácie neúplných rodín, sú najmä nízky príjem, chýbajúci príjem partnera, prevaha výdavkov nad príjmami, zadlženie sa.

3.3 Ekonomická situácia neúplných rodín vo vybraných krajinách

V nasledujúcej podkapitole sa zameriame predovšetkým na ekonomickú situáciu domácností, ktoré nie sú úplné vo vybraných krajinách, a to na Slovensku, v Českej republike a Nemecku. Naša analýza využíva údaje zo štatistického zisťovania o príjmoch neúplných rodín (EU SILC).

Keď hovoríme o ekonomickej situácii rodiny v prvom rade nás zaujíma ich finančná situácia teda príjem týchto rodín. Na grafe číslo 4 vidíme vývoj čistého príjmu jednotlivcov, ktorí vžívajú s dieťaťom. Ide teda o neúplné rodiny.

Graf č.4: Čistý ročný príjem neúplných rodín (v EUR)

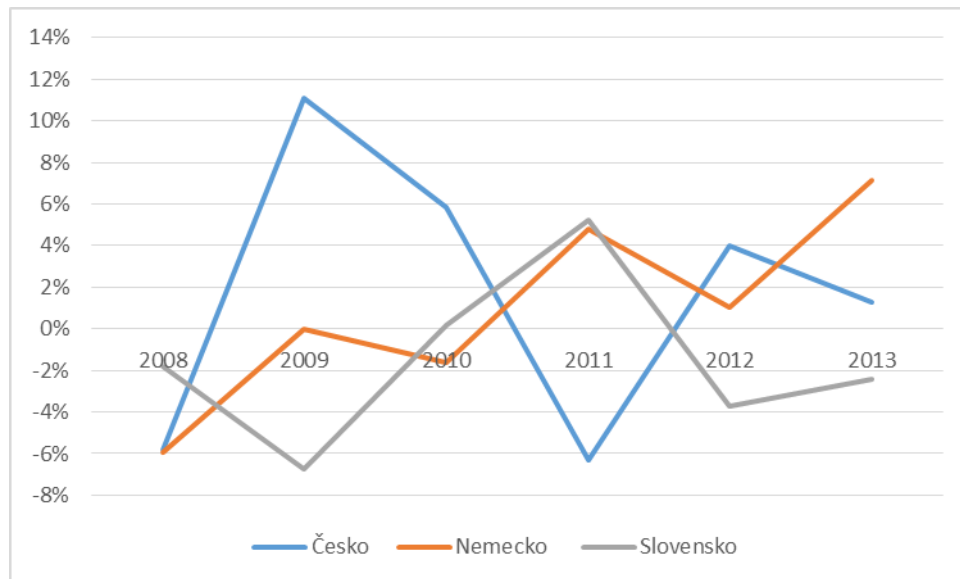

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Ako môžeme vidieť príjem neúplných v rodín v Nemecku je vyšší, niekedy až 7 krát viac ako príjem neúplných rodín v ďalších krajinách, teda v Česku a Slovensko. Životná situácia v Nemecku je podstatne vyššia, a keby sme sa pozreli na priemerný celkový plat v týchto krajinách, situácia by bol veľmi podobná. Pozitívnym javom ale je, že medzera medzi príjmami neúplných rodín v Nemecku, v Slovenskej a Českej republike sa postupne znižuje.

Príjem neúplných rodín sa vyvíjal celkovo v danom období mierne rastúcim tempom. Ekonomika Slovenska, ako aj Českej republiky v tomto období rástla veľmi prudko, čo sa odrazilo aj na raste miezd. Celkovo sa od roku 2004 do roku 2012, pokiaľ siahajú naše údaje, zdvojnásobila v oboch prípadoch.

Graf č.5: Rozdiel rastu príjmu neúplných rodín a priemerného príjmu

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Graf číslo 5 nám zobrazuje rozdiel rastu celkového čistého príjmu a rastu čistého príjmu neúplných rodín. Obdobie na grafe je skrátené z dôvodu prudkého jednorazového nárastu v roku 2006 príjmu neúplných rodín na Slovensku, ktoré by robilo graf menej čitateľným. Ide teda o pokrízové obdobie. Najpozitívnejším je vývoj v Nemecku. Od roku 2008, keď celkový priemerný príjem rástol o 6 percentných bodov viac ako príjem neúplnej rodiny sa situácia vyvinula v prospech neúplných rodín kladne. Z dlhodobého hľadiska má v Nemecku rast príjmu neúplných rodín oproti priemernému príjmu rastúci trend a v roku 2013 rástol príjem neúplných rodín až o 7 percentných bodov viac. Situácia v ostatných krajinách nie je tak optimistická.

V Česku rozdiel rastov výrazne kolíše, čo môže byť výsledok relatívne nestabilnej politickej situácii a častej výmeny vlád. Od roku 2005 do roku 2013 mala Česká republika až 7 vlád. Takéto časté striedanie zákonodarnej moci znemožňuje, aby štát mohol viesť cieľavedomú a dlhodobú sociálnu politiku a vytvoriť rozumný program pre rozličné sociálne skupiny, okrem iného aj neúplné rodiny.

Avšak po väčšinu obdobia zaznamenávame silnejší rast príjmu neúplných rodín ako priemerný príjem. V Slovenskej republike je stav pesimistickejší. Rast príjmu neúplných

rodín oproti rastu priemerného čistého príjmu slabší a veľkú časť obdobia rastie pomalšie, čo nezlepšuje ekonomickú situáciu tohto typu rodiny.

Je dôležité si uvedomiť, že príjem, ktorý sme porovnávali bol čistý, teda po zdanení a po zohľadnení sociálnych transferov. Nasledujúca časť bude skúmať aj vplyv na sociálno-ekonomickú situáciu neúplných rodín.

Chudoba v neúplných rodinách

Miera chudoby neúplných rodín je značne ovplyvnená nízkym príjmom v rodine a najmä absenciou druhého príjmu. Z tohto dôvodu čelia neúplné rodiny s nízkym príjmom v porovnaní s úplnými rodinami vyššej miere chudoby. Miera chudoby a sociálneho vylúčenia je na Slovensku meraná podľa EU SILC, čo charakterizujeme ako pravidelné štatistické zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností, realizované vo všetkých členských krajinách Európskej únie. Podľa neho sú skupiny ohrozené chudobou rozčlenené do niekoľkých podskupín. Podľa ekonomickej aktivity môžeme v tabuľke pozorovať vývoj chudoby obyvateľstva od roku 2005- 2013. Do skupiny obyvateľstva, ktorí sú najviac ohrození chudobou patria nezamestnaní ľudia, a to najmä takí, ktorí sú postihnutí dlhodobou nezamestnanosťou. Naopak najmenej ohrození chudobou sú zamestnaní ľudia a dôchodcovia.

Tabuľka č.8: Miera rizika chudoby obyvateľstva podľa ekonomickej aktivity

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česko	Pracujúci	3,5	3,5	3,3	3,6	3,2	3,7	4,0	4,5	4,0
	Nezamestnaný	51,1	43,3	48,6	47,8	46,9	40,6	46,4	46,7	44,5
	Dôchodca	6,1	6,8	6,3	8,0	7,1	6,6	6,7	6,4	6,1
	iná neaktívna osoba	16,1	14,8	13,1	12,4	13,0	12,9	14,0	13,7	11,9
Nemecko	Pracujúci	4,8	5,5	7,4	7,1	6,8	7,2	7,7	7,8	8,6
	Nezamestnaný	40,6	43,3	51,7	56,8	62,0	70,3	67,8	69,3	69,3
	Dôchodca	12,5	12,4	17,0	15,0	14,9	13,4	14,0	15,1	15,0
	iná neaktívna osoba	16,9	19,5	24,5	22,6	25,4	25,0	26,2	26,6	27,0
Slovensko	Pracujúci	8,9	6,3	4,9	5,8	5,2	5,7	6,3	6,2	5,7
	Nezamestnaný	39,0	40,8	45,1	43,2	48,6	41,1	42,6	44,6	43,8
	Dôchodca	6,9	8,1	8,0	9,7	8,9	6,7	6,3	7,7	6,6
	iná neaktívna osoba	19,0	15,7	15,3	15,7	15,9	16,5	18,5	17,9	17,4

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu SR

Ako vidíme z tabuľky číslo 9, najviac ohrozené chudobou sú rodiny s tromi a viacerými deťmi, hneď po nich nasledujú neúplné rodiny. My sa budeme venovať iba neúplným rodinám.

Vo väčšine prípadov je na čele neúplnej rodiny matka, samoživiteľka, ktorá sa stará o chod domácnosti. Pracovné príjmy žien sú však zväčša nižšie ako príjmy mužov, preto zohráva v rodine ťažšiu náročnejšiu úlohu žena než muž. Matka sa musí naučiť rozdeliť si efektívne čas medzi čas na dieťa a s ním spojené rodičovské povinnosti a medzi čas na prácu. Žena nemá toľko priestoru a času na budovanie si kariéry, a preto sa mnohokrát uspokojuje s prácou s nižším príjmom. Hoci výdavky domácnosti ostávajú naďalej vysoké a často aj prevyšujúce rodinné príjmy, vzniká tak riziko chudoby spojené s veľkou finančnou záťažou rodiny. Na základe údajov z tabuľky môžeme tvrdiť, že miera rizika chudoby neúplných rodín v posledných rokoch stúpa.

Tabuľka č.9: Miera rizika chudoby podľa typu domácnosti

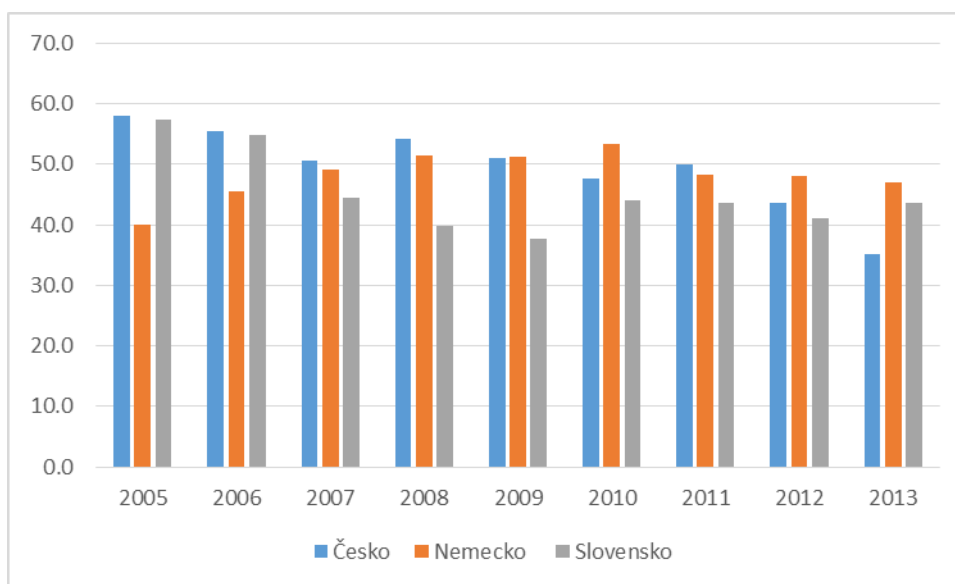
Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012
jednotlivec, < 65 rokov	18,2	21,5	20	23,4	25,1	24,1
jednotlivec, 65+ rokov	16,4	21,9	26,2	15,2	12,4	14,7
jednotlivec, muž	15,3	19	19,6	22,2	23,7	23,5
jednotlivec, žena	17,9	22,5	24,5	17,9	16,8	17,5
2 dospelí, bez detí, obaja vo veku < 65 rokov	3,7	4,6	4,2	7,8	7,4	9,1
2 dospelí, bez detí, aspoň jeden z nich 65+ rokov	3,9	3,6	3,5	4,6	3,2	4,6
jeden rodič, najmenej 1 dieťa	25,9	20,9	23	25	26,4	27,5
2 dospelí, 1 dieťa	5,9	9,6	10,5	12	13,2	12,4
2 dospelí, 2 deti	12,3	10	9,9	11	13,1	14,3
2 dospelí, 3+ deti	25,7	33,3	27,9	29,8	32,6	35,1
domácnosti bez detí	6,5	7,5	7,7	8,1	7,9	9
domácnosti s deťmi	13,5	13,2	13,4	15	16,8	16,5

Zdroj: Vlastné spracovanie, Štatistický úrad SR

Predchádzajúca časť bola zameraná na príjem neúplných rodín. Zistili sme, že ich čistý príjem je menší a nedosahuje ani 75 percent priemerného príjmu. To pri nutnosti starostlivosti o dieťa, ktoré z ekonomického hľadiska vedie k značnému rastu výdavkov, môže viesť k výraznému zhoršeniu životnej a ekonomickej situácie. Štúdiá Eurostatu na tému životných podmienok v Európskej únii dochádza na základe analýzy údajov k záveru,

že najrizikovejšou skupinou je práve neúplná rodina. Celkovo bolo ohrozených chudobou 26,3 percent populácie v EÚ. Z typov domácnosti boli najviac ohrozenou skupinou práve neúplné rodiny. Až 50 percent neúplných rodín čelí riziku sociálnej exklúzie a chudoby, táto vysoká hodnota núti k zamysleniu.

Graf č.6: Chudobou ohrozené neúplné rodiny

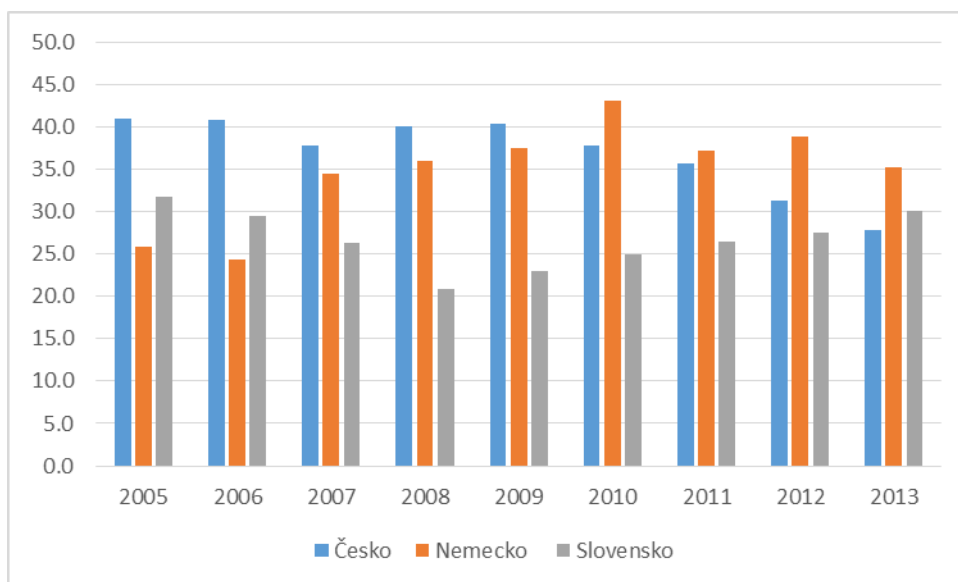
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Graf číslo 6 zobrazuje aká časť neúplných rodín je ohrozená chudobou alebo sociálnym vylúčením. Situácia v nami sledovaných krajinách odpovedá celkovej situácie neúplných rodín v EÚ.

V krajinách sa situácia vyvíjala nasledovne. V prípade Slovenskej republiky vidíme pokračujúci pokles ohrozenosti neúplných rodín. Zatiaľ čo v roku 2005 bolo na Slovensku ohrozených až 60 percent neúplných rodín, silný ekonomický rast a priaznivé obdobie medzi rokmi 2005 až 2008 znamenali podstatné zlepšenie situácie pre neúplné rodiny. Aj keď nástup krízy spôsobil zhoršenie situácie neúplných rodín, v konečnom dôsledku sa ich situácia zlepšila a chudobou bolo ohrozených 43,7 percenta ľudí, čo je pod európskym priemerom. Situáciu v Českej republike je podobná a taktiež je trend vývoja ohrozenosti neúplných rodín klesajúci a v roku 2013 dosiahol hodnotu 35,1 percent, čo je výrazne pod európskym priemerom. Paradoxne v Nemecku, ktoré je z ekonomického hľadiska

najsilnejšie spomedzi sledovaných krajín, je vývoj ohrozenosti domácnosti skôr rastový. V roku 2005 bola situácia v Nemecku najlepšia spomedzi sledovaných krajín a iba 40 percent neúplných rodín žilo v ohrození chudoby. Následný nástup finančnej krízy pravdepodobne spôsobil nárast ohrozenosti a v Nemecku dosiahla táto hodnota svoje maximum 53,4 percenta v roku 2010. Následne zlepšenie ekonomickej situácie viedlo k poklesu ohrozenosti avšak krajine sa nepodarilo dosiahnuť predkrízové hodnoty, keďže v roku 2013 bolo chudobou ohrozených až 46,9 percenta neúplných domácností, čo je najviac v danom období spomedzi nami sledovaných krajín.

Graf č.7: Riziko chudoby neúplných rodín po sociálnych transferoch

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

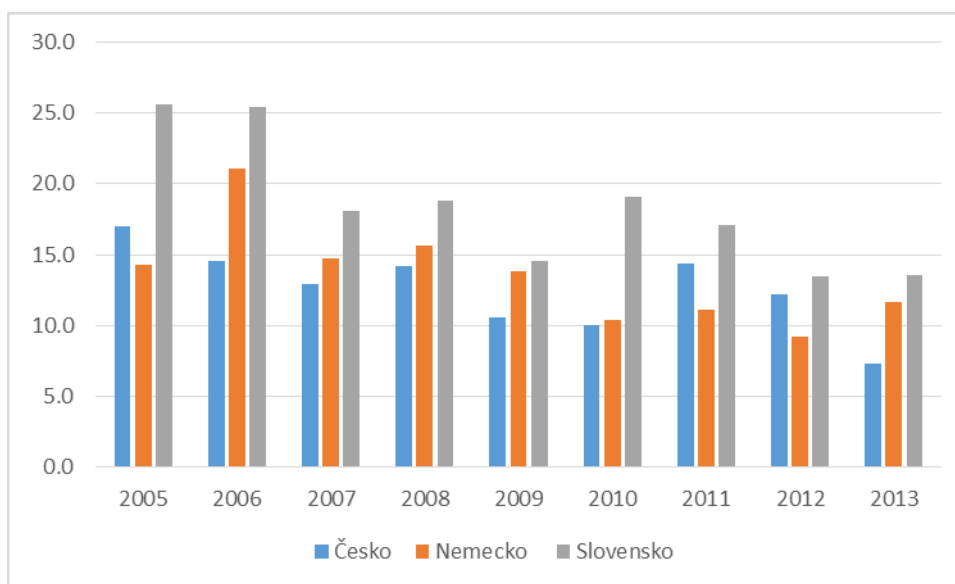
Aj keď situácia sa vyvíja pozitívnym smerom, je nemysliteľné pre vlády krajín ignorovať túto tému a má povinnosť prijať opatrenia, aby zlepšila podmienky svojich občanov. Preto vlády pristupujú k rôznym mechanizmom ako zmierniť nepriaznivú situáciu neúplných rodín. Majú na výber z viacerých nástrojov, ktorými môžu byť daňový systém alebo systém sociálnych transferov.

Graf číslo 7 nám zobrazuje riziko chudoby v jednotlivých krajinách po tom ako boli uplatnené sociálne transfery. Vláda teda v týchto krajinách intervenuje s cieľom znížiť riziko chudoby a sociálneho vylúčenia rôznymi metódami. To čo je pre nás dôležité je, že

sociálne transfery boli uplatnené pre neúplné rodiny s deťmi, čo sa pozitívne odrazilo na poklese ohrozenia. V nami sledovaných krajinách sa prepadla hodnota ohrozenia až na 40 percent, pričom v roku 2013 klesli tieto hodnoty až na 35 percent v prípade Nemecka a 30 percent v prípade Česka a Slovenska.

Sociálne transfery smerom k neúplným rodinám majú teda pozitívny vplyv a znižujú riziko, ktorému sú vystavené tieto rodiny. Nasledujúci graf nám slúži na zistenie účinnosti daných transferov.

Graf č.8: Rozdiel ohrozenia neúplných rodín chudobou pred a po sociálnych transferoch

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Graf číslo 8 nám teda ponúka nasledujúce údaje. Zobrazuje rozdiel ohrozenia neúplných rodín pred sociálnymi transfermi a po uplatnení sociálnych transferov. Je teda ukazovateľom, o koľko sa podarilo znížiť riziko chudoby a sociálneho vylúčenia pri neúplných rodinách. Z grafu je zrejmé, že sociálne transfery boli vysoké pred rokom 2008, respektíve 2009, teda do doby keď vypukla finančná kríza. V tomto období majú aj transfery najvyššiu účinnosť. V prípade Slovenska sa im darí znížiť ohrozenie neúplných rodín až o 25 percent v rokoch 2005 a 2006, v prípade Česka o 17 percent v roku 2005 a v

prípade Nemecka o 21 percent v roku 2006. Z tohto hľadiska sa nám javí Slovenská republika ako sociálne najprívetivejší štát voči neúplným rodinám.

Finančná kríza, ktorá vypukla v roku 2008 a prejavila sa v hospodárstvach Európy až v roku 2009, spôsobila, že sociálne transfery pre neúplné rodiny poklesli a doposiaľ sa nepodarilo dostať ich na predkrízovú úroveň. Príčinou tohto poklesu je príchod recesie a potreba vlád znižovať narastajúce rozpočtové deficity. To sa deje redukovaním výdavkovej strany štátneho rozpočtu, kde patria aj sociálne transfery pre neúplne rodiny. Oživenie ekonomík ale prinieslo aj nárast v pomoci pre neúplné rodiny. V prípade Slovenska je značný nárast pomoci v roku 2010, kedy sa konali aj parlamentné voľby, čo môže súvisieť so štedrejšou sociálnou politikou. Podobne aj v Česku vidíme nárast pomoci pre neúplné rodiny v roku 2011 a Nemecko reaguje ako posledné keď znižuje riziko chudoby a sociálneho vylúčenia neúplných rodín prostredníctvom sociálnych transferov o takmer 12 percent v roku 2013.

Z predchádzajúcej kapitole je zjavné, že neúplné rodiny sú jednou z najrizikovejších skupín, čo sa týka ohrozenia chudobou a sociálneho vylúčenia. V Európe je to každá druhá takáto rodina, ktorá balansuje na hranici chudoby. Je teda dôležité uplatňovať zo strany vlád sociálne politiky, aby ochránili tieto rodiny pred nepriaznivou situáciou, ktorej sú vystavené. Ako sme mohli vidieť na grafoch, nami pozorované štáty uplatňujú politiky aby ochránili neúplne rodiny. Dá sa tvrdiť, že tieto politiky majú úspech a darí sa im znižovať riziko vzniku chudoby až o 15 percent v poslednom, pokrízovom období. Aj keď vidíme účinnosť, nevieme posúdiť efektívnosť týchto politík, teda nevieme koľko štáty vynakladajú na znižovanie ohrozenia a či tieto politiky nie sú zbytočne nákladné.

V predchádzajúcich častiach sme mali možnosť sledovať príjmovú stránku neúplných rodín. Príjem takéhoto typu rodiny sa pohybuje pod priemerným príjmom, čo má za následok, že neúplné rodiny sa dostávajú do kritických situácií a sú vystavované riziku chudoby a sociálneho vylúčenia. Samotný ukazovateľ rizika chudoby a sociálneho vylúčenia nám kvantifikuje, aká časť neúplných rodín je ohrozená, ale neponúka nám podrobnejší obraz o tom, aká je ich ekonomická a sociálna situácia.

Nasledujúca časť je teda venovaná práve bližšiemu pohľadu na niektoré ukazovatele, ktoré nám poskytnú detailnejší pohľad na ekonomickú situáciu neúplných rodín.

Závažná materiálna deprivácia

Prvým ukazovateľom, ktorý budeme analyzovať je ukazovateľ materiálnej deprivácie. Ten vyjadruje ako je rodina schopná si zadovážiť určité prostriedky, ktoré sú potrebné pre život, prípadne žiaduce. Tieto prostriedky sú:

1. Mať nedoplatky a hypotéke, platbách za energie, platbách z pôžičiek a iné
2. Nebyť schopný si absolvovať týždennú dovolenku mimo domova
3. Nebyť schopný mať jedlo obsahujúce mäso každý druhý deň
4. Nebyť schopný čeliť neočakávaným finančným výdavkom
5. Nebyť schopný si zadovážiť telefón
6. Nebyť schopný si kúpiť farebný televízny prijímač
7. Nebyť schopný si kúpiť práčku
8. Nebyť schopný si kúpiť automobile
9. Nebyť schopný si dovoliť zaplatiť vykurovanie domu, aby mal vhodnú izbovú teplotu

Eurostat, ktorý túto štatistiku vedie, definujú závažnú materiálnu depriváciu ako stav, kedy určitý subjekt nie je schopný zaobstarať si aspoň 4 prostriedky z hore uvedeného zoznamu. Položky v zozname reprezentujú životný na určitej úrovni a absencia niektorej z nich evokuje ekonomické a sociálne problémy.

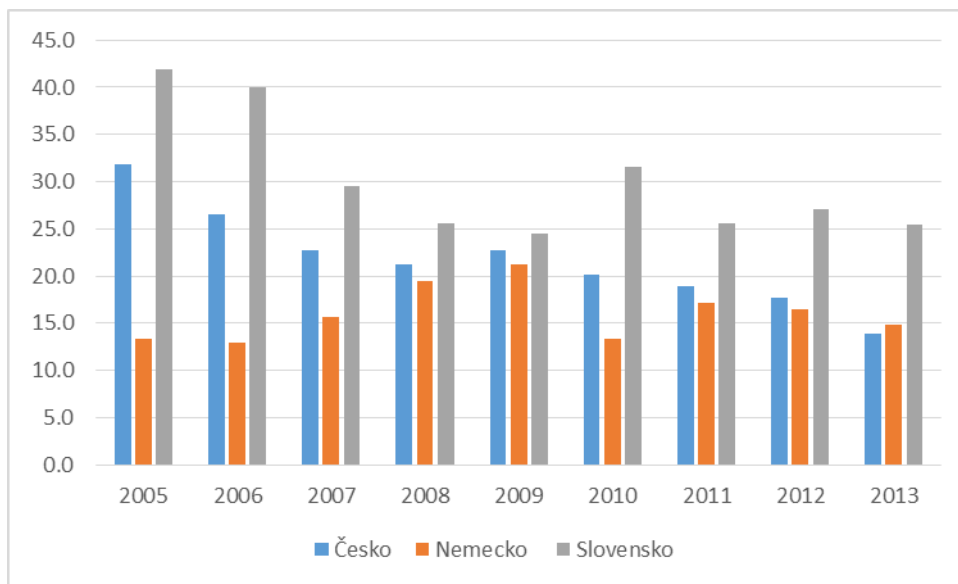
Tabuľka č.10: Závažná materiálna deprivácia

GEO/ČAS	Samostatná osoba			Neúplná rodina			Dvaja rodičia s deťmi		
	CZ	DE	SK	CZ	DE	SK	CZ	DE	SK
2005	18.1	10.0	23.5	31.9	13.4	41.9	9.7	1.9	16.7
2006	14.0	8.5	23.7	26.5	13.0	40.0	6.5	3.1	13.6
2007	11.6	9.5	21.8	22.8	15.7	29.5	3.5	2.6	9.6
2008	11.3	10.6	20.1	21.3	19.5	25.6	4.0	2.5	6.1
2009	10.5	10.3	19.1	22.7	21.3	24.5	2.5	2.9	6.1
2010	9.1	9.2	17.6	20.2	13.4	31.6	5.0	3.2	4.5
2011	10.7	11.7	16.7	18.9	17.2	25.6	3.4	2.4	3.6
2012	11.6	11.0	18.5	17.7	16.5	27.1	3.6	1.5	4.6
2013	10.4	10.7	15.3	13.9	14.8	25.5	3.9	3.2	5.5

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka číslo 10 ponúka údaje o závažnej materiálnej deprivácii ako percento ľudí, ktorí nie sú schopní si dovoliť 4 položky zo zoznamu a čelia teda závažnej materiálnej deprivácii. Aby sme mohli lepšie analyzovať situáciu neúplných rodín, zahrnuli sme do tabuľky na komparáciu aj samostatné osoby a rodiny, ktoré tvoria dvaja dospelí, teda úplné rodiny. Hneď na prvý pohľad je zrejmé, že v porovnaní s ostatnými dvoma skupinami je ekonomická situácia neúplných rodín najviac kritická. Zatiaľ, čo u samostatných osôb sa tieto údaje pohybujú v intervale od 10 percent v prípade Nemecka po 20 percent v prípade Slovenska, neúplne rodiny musia čeliť oveľa častejšie závažnej materiálnej deprivácii, a to od 15 percent v Nemecku až po hodnoty 30 až 40 percent pre Slovensko. Najmenej čelia závažnej materiálnej deprivácii rodiny s dvoma rodičmi, teda úplné rodiny. Zatiaľ čo samostatné osoby sú na tom lepšie oproti neúplným rodinám o 5 až 10 percent, v prípade úplných rodín je ich postavenie oproti neúplným rodinám lepšie až o 20, niekedy až o 30 percent. Príjem druhého člena rodiny zvyšuje blahobyt ako takej o dosť výraznú časť.

Graf č.9: Vývoj závažnej materiálnej deprivácie vo vybraných krajinách

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Ekonomická a sociálna situácia neúplných rodín v porovnaní s ostatnými typmi rodín je výrazne negatívnejšia, čo sa týka závažnej materiálnej deprivácie. Neúplné rodiny

čelia oveľa častejšie ekonomickým problémom a nie sú mnohokrát schopné zadovážiť si prostriedky, ktoré by zlepšili kvalitu ich života. Graf číslo 9 nám zobrazuje ako sa vyvíjala situácia neúplných rodín ohľadom závažnej deprivácie rokoch EUSILC2005-EUSILC2013. Materiálna deprivácia neúplných rodín na Slovensku je najkritickejšia spomedzi ostatných nami sledovaných krajín. V roku 2005 nebolo schopných zadovážiť si prostriedky zlepšujúce kvalitu života až 42 percent neúplných rodín. Následný ekonomický rast Slovenska pred rokom 2008 spôsobil, že materiálna deprivácia poklesla a dosiahla svoje minimum v roku 2009, kedy bola na úrovni 24, 5 percent. Avšak finančná kríza a s ňou spojená recesia a rast nezamestnanosti viedol k opätovnému nárastu a už hneď v nasledujúci rok, teda v roku 2010, pociťovalo materiálnu depriváciu až 31,6 percenta domácností. Avšak sociálne transfery, ktoré práve v roku 2010 na Slovensku výrazne znížili ohrozenie neúplných rodín, ako bolo zaznamenané na grafe číslo 8 a postupná regenerácia slovenského hospodárstva, viedli k poklesu materiálnej deprivácie. Aj keď sa údaj za rok 2014 nenachádza na grafe z dôvodu absencie údajov za Nemecko v tomto roku, materiálna deprivácia dosiahla v tomto roku na území Slovenska svoje minimum, kedy 17,2 percenta neúplných rodín trpelo materiálnou depriváciou. Išlo o rapidný pokles, keďže v roku 2013 trpelo závažnou materiálnou depriváciou ešte 25,5 percenta neúplných rodín. Príčiny tohto poklesu môžu byť rôzne. V prvom rade to môže byť znakom oživenia ekonomiky Slovenska, postupný nárast zamestnanosti a zlepšenie ekonomických podmienok. Druhou príčinou môže byť expanzívna politika Európskej centrálnej banky, ktorá viedla k poklesu úrokových sadzieb na úvery, teda neúplne rodiny mohli využiť pôžičky s nízkymi úrokovými sadzbami na financovanie svojich potrieb. Samozrejme to môže byť výsledkom vládnucej strany Smer, ktorá v roku 2012 vyhrala parlamentné voľby a ich sociálna politika, napríklad vládny sociálny balíček, mohol spôsobiť zlepšenie ekonomickej situácie neúplných rodín na Slovensku.

Čo sa týka ostatných krajín, teda Česka a Nemecka, nie je situácia neúplných rodín v týchto krajinách tak kritická ako v prípade Slovenskej republiky. Závažná materiálna deprivácia českých neúplných rodín sa vyvíjala stálym poklesom, teda ich ekonomické postavenie sa z tohto aspektu trvale zlepšuje. To je možné sledovať na zmene počas daného obdobia, kedy od roku 2005, kedy dosahovala až 32 percent poklesla závažná deprivácia neúplných rodín na hodnotu 14 percent v roku 2013. Čo sa týka Nemecka závažná deprivácia neúplných

rodín vzrástla z hodnoty 13 percent, ktorú dosahovala v roku 2006, na úroveň 21,3 v roku 2009, kedy postihlo Nemecko finančná kríza. Napriek negatívnym dopadom finančnej krízy na ekonomickú situáciu nielen neúplných rodín ale celého hospodárstva sa podarilo dosiahnuť zlepšenie v situácii neúplných rodín a ich závažná deprivácia, sa postupne približuje k predkrízovým hodnotám.

Neschopnosť čeliť neočakávaným finančným výdavkom

Nasledujúca časť bude monitorovať prevažne finančnú situáciu neúplných domácností. Tie sa môžu vplyvom rôznych udalostí dostať do situácie, kedy nebudú schopné si uhradiť finančné výdavky. Podľa Eurostatu zobrazuje tento ukazovateľ informácie, ktoré nie sú obsiahnuté v príjmových ukazovateľoch. Príjem, ako bol analyzovaný v predchádzajúcej časti, zachytáva iba finančné prostriedky, ktoré plynú do neúplných rodín. Pokiaľ ale nastane neočakávaná udalosť, samotný príjem nemusí byť postačujúci na krytie výdavkov a je nútený použiť rezervy, ako sú rôzne typy úspor. Základná rovnica z ekonómie nám hovorí, že príjem sa člení na spotrebu a úspory. Nakumulovaním úspor potom vznikajú určité rezervy. Dá sa dedukovať, že pokiaľ domácnosti nie sú schopné čeliť finančným výdavkom, nemajú dostatočne naakumulované úspory, teda ich príjem je z veľkej časti tvorený spotrebou. Zároveň to môže byť ukazovateľom, že samotný príjem ani nemusí postačovať na krytie spotreby a domácnosti sú nútené dodatočne pokryť spotrebu pôžičkami, ktoré môžu tiež viesť v budúcnosti k finančným ťažkostiam.

Tabuľka č.11: Neočakávané finančné výdavky

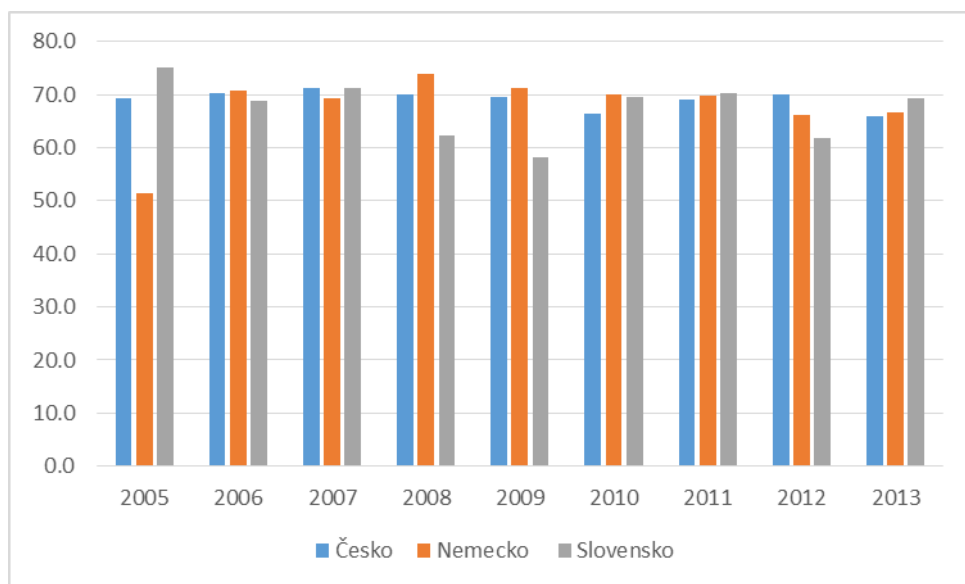
rok	Samostatná osoba			Neúplná rodina			Dvaja rodičia s deťmi		
	CZ	DE	SK	CZ	DE	SK	CZ	DE	SK
2005	54.9	33.6	82.2	69.4	51.5	75.1	37.7	22.4	56.2
2006	52.9	47.3	61.1	70.3	70.8	68.9	36.9	40.5	45.7
2007	51.1	48.6	60.7	71.2	69.2	71.2	34.1	30.6	37.4
2008	52.2	46.3	56.8	70.1	73.8	62.2	32.9	30.5	31.1
2009	50.2	47.0	48.2	69.6	71.2	58.1	34.5	29.5	32.0
2010	50.5	47.4	49.6	66.5	70.0	69.5	36.1	29.4	32.6
2011	53.7	48.0	47.9	69.0	69.8	70.2	33.9	29.8	27.9
2012	54.2	47.7	50.0	69.9	66.1	61.7	38.6	29.4	31.6
2013	52.4	46.6	53.9	65.8	66.6	69.3	37.1	31.6	34.6

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Nasledujúca tabuľka nám teda ponúka pohľad na neschopnosť čeliť neočakávaným finančným výdavkom zo strany pozorovaných subjektov. Aj keď je tento ukazovateľ podmnožinou ukazovateľa závažnej deprivácie, môže nám poskytnúť hodnotné údaje o neúplných rodinách. Opätovne sme do tabuľky zahrnuli samostatné osoby a úplné rodiny na lepšiu komparáciu.

Situácia je veľmi podobná ako pri ukazovateli závažnej deprivácie. Aj keď v roku 2005 je neschopnosť čeliť neočakávaným finančným ťažkostiam vyššia v prípade samostatných osôb v Slovenskej republike, opätovne je najviac postihnutou skupinou neúplná rodina, u ktorej 70 percent nedokáže čeliť finančným ťažkostiam a v porovnaní s 30 percentami pri úplných rodinách, respektíve 50 percentami pri jednotlivcoch, je toto číslo neúmerne vysoké.

Graf č.10: Neschopnosť neúplných rodín čeliť neočakávaným finančným výdavkom

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Čo sa týka samotného vývoja tohto ukazovateľa pre Nemecko, Česko a Slovensko v období od roku 2005 do roku 2013, nekolíše ako napríklad v prípade materiálnej deprivácie ale zostáva počas celého obdobia na relatívne konštantnej úrovni. Aj keď vidíme určitý procyklický vývoj, napríklad v prípade Slovenska, hodnota osciluje dlhodobo v pásme od 50 do 70 percent. Podobná situácia je aj v prípade ostatných dvoch krajín. V Česku hodnota osciluje v blízkosti 70 percent, podobne v Nemecku, kde okrem roku 2005,

kedy dosiahla hodnota ukazovateľa 51,5 percenta, sa taktiež pohybuje v blízkosti 70 percent.

Je zrejmé, že sa jedná nielen o závažný problém ale na druhej strane aj dlhodobý problém, čo situáciu pre neúplné rodiny komplikuje. Pokiaľ až 70 percent neúplných rodín nedokáže čeliť neočakávaným finančným výdavkom, takmer akýkoľvek negatívny jav môže spôsobiť, že ich situácia sa zhorší.

Práve takéto dačo sa môže stať v budúcnosti. Ako bolo už spomenuté, neúplné rodiny môžu pokryť určité svoje výdavky finančnými úvermi od bánk. To zlepši ich situáciu a niektoré ukazovatele poukážu na zlepšenie situácie neúplných rodín. Náhlý rast úrokov môže ale mať ničujúce následky na ich ekonomickú situáciu. To je možné práve niekedy v budúcnosti, pretože momentálna politika Európskej centrálnej banky drží úrokové sadzby na nízkej hladine. To zlacňuje úverovanie a neúplné domácnosti môžu využiť tieto lacné úvery na financovanie. Avšak po ukončení politiky Európskej centrálnej banky úrokové sadzby rýchlo vzrastú, teda úvery zdražujú, čo môže viesť k zhoršeniu situácie pre neúplné rodiny. Problém lacných úverov preto riešia menové authority, v prípade Slovenska je to Národná centrálna banka, ktorá sa snaží obmedziť toto lacné úverovanie aby predišla práve takémuto typu problémov, kedy obyvatelia, ktorí využili tieto lacné úvery by mohli prísť do finančných ťažkostí po zvýšení úrokových sadzieb. A práve neúplné rodiny by sa mohli stať najviac rizikovou skupinou, keďže ich nízka schopnosť čeliť finančným ťažkostiam by s veľkou pravdepodobnosťou viedla k značným ekonomickým a sociálnym problémom týchto rodín a mohli by sa ocitnúť na hranici chudoby.

4 DISKUSIA

Diplomová práca je venovaná problematike neúplných rodín, ktoré predstavujú jednu z najdiskutovanejších foriem domácností v dnešnom svete. Vedľa neúplných rodín starého typu, ktoré vznikali predovšetkým v dôsledku úmrtia jedného z rodičov, sa dnes stretávame s neúplnými rodinami vzniknutými ako dôsledok rozpadu partnerského vzťahu. Osamelý rodič ako samoživiteľ je z hľadiska príjmov závislý buď na svojom bývalom partnerovi, na vlastných príjmoch alebo na dávkach od štátu. Neúplná rodina tvorí skupinu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku chudoby, a to najmä vplyvom jedného pracovného príjmu na celú domácnosť, znížením možnosti harmonizácie rodinných a pracovných povinností a tým aj zložitejšie udržanie sa na pracovnom trhu. Aj ostatné indikátory sociálneho vylúčenia ako riziko nezamestnanosti, príjmová chudoba, sociálne vylúčenie, riziko nízkeho príjmu, poukazujú na znevýhodnené postavenie neúplných rodín. Vzhľadom k ťažkej finančnej a sociálnej situácii neúplných rodín sme sa v našej práci zamerali na bližšie preniknutie k problematike neúplných rodín. Na základe analýzy neúplných rodín na Slovensku, v Českej republike a Nemecku, kde sa zameriavame na rodinný stav, vývoj sobášnosti, rozvodovosti, príjmy a výdavky ako aj na mieru chudoby neúplných rodín, môžeme konštatovať, že pomoc neúplným rodinám, či už finančná alebo sociálna je zameraná skôr na podporu ohrozených detí ako osamelých rodičov. Niektoré opatrenia sú používané všeobecne iba na podporu detí bez ohľadu nato, či sú súčasťou úplnej alebo neúplnej rodiny. Zároveň je však dôležité, že popri odlišnosti pri pomoci rodinám existujú aj rozdiely v rámci skupiny neúplných rodín predovšetkým v závislosti od typu neúplnej rodiny (chýbajúci otec, chýbajúca matka) ako aj spôsobu jej vzniku. Jednou z najdôležitejších nezodpovedaných otázok však naďalej ostáva otázka, ktorá znie: Je rodina sférou sociálnej rovnosti alebo nerovnosti?

Záver

Záverečná práca je zameraná na problematiku neúplnej rodiny. Snažíme sa vysvetliť príčiny vzniku neúplnej rodiny, ako aj jej postavenie v spoločnosti. V súčasnej dobe je rodina ako taká konfrontovaná dennodenne s množstvom problémov, ktoré musí prekonať a nájsť a vyriešiť. Niektoré konfrontácie však často vyústia do nepríjemných situácií, ktoré sa čoraz viac končia rozvodom, frustrácia, depriváciou, stratou sociálneho statusu až sa v niektorých prípadoch rodina dostáva do sociálnej inklúzie. Súčasná spoločnosť sa k rodinným problémom stavia nápomocne, čo je aj spôsobené vyspelosťou daného štátu.

Neúplná rodina ako moderný fenomén je čoraz prirodzenejším spoločenským javom, ktorý sa vo svete veľmi rýchlo rozširuje. Sociálne a materiálne zabezpečenie je jedným z hlavných indikátorov existencie a vzniku neúplných rodín. Sociálny status rodín v rámci spoločnosti ovplyvňuje nielen postavenie a rolu jedincov v spoločnosti, ale najmä ich ďalší vývoj. Nakoľko neúplné rodiny tvoria až 90% osamelé matky s deťmi, je dôležité sa zamyslieť nad otázkou, prečo je to tak. V dnešnej uponáhľanej dobe je čoraz ťažšie nájsť si vhodného partnera. Život je veľmi rýchly a stresujúci, ľudia si prestávajú vážiť základné veci. Je preto veľmi zložitá udržať si fungujúcu rodinu a spoločné spolužitie. Partneri často zotrávajú v manželstve kvôli deťom alebo z finančného hľadiska. Dnešní mladí ľudia sú zvyknutí na akýsi osobný komfort, od ktorého potom nechcú upustiť, a tak radšej pretrvávajú v nefungujúcom vzťahu. Rozvod ako taký je pomerne zdĺhavý proces, pri ktorom zväčša najviac trpia deti. Zvýšená miera rozvodovosti súvisí nielen s rodinnými problémami, ale najmä so zmenou medziľudských vzťahov. Zmýšľanie ľudí sa mení, v minulosti boli rozvody neprípustné, ľudia sa rýchlo sobášili a aj keď sa museli vysporiadať s ťažkými rodinnými krízami, nie často ich riešili rozvodom.

Naším cieľom je analyzovať sociálne a ekonomické postavenie neúplných rodín v teoretickej a praktickej časti diplomovej práce. Pre lepšie porozumenie danej problematiky je venovaná posledná časť záverečnej práce, ktorá poukazuje na vývoj sobášnosti, rozvodovosti, porovnanie príjmov a výdavkov ako aj na poukázanie neúplných rodín zasiahnutých chudobou. Verím, že táto práca ponúka iný pohľad na problematiku neúplných rodín, a že sa v budúcnosti budeme viac nad jej situáciou zamýšľať.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné zdroje:

1. BÁRTLOVÁ, S., MATULAY, S. 2009. *Sociologie zdraví, nemoci a rodiny*. 1.vydanie Martin: Osveta, 2009. 242 s. ISBN 978-80-8063-306-6.
2. BUCHELOVÁ, A., FILIPOVÁ, A., KASANOVÁ A., 2009. *Sociálna pomoc po novom 2*. 1. vydanie Bratislava: Dr. Josef Raabe, s.r.o., odborné nakladateľstvo, 2009.113 s. ISBN 978-80-89182-35-0.
3. GABURA, J. 2013. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. 1. vydanie Bratislava: Iris, 2013. 318 s. ISBN 978-80-89238-92-7.
4. GUDRUN, C. 1995. *Bestandsaufnahme der sozialwissenschaftlichen Forschung zum Thema: Familie und Erziehung in Deutschland von 1960 bis 1994*. 1. vydanie Stuttgart: Kohlhammer, 1995. 250 s. ISBN 978-31-7013-750-9.
5. GIDDENS, A. 1999. *Sociologie*. 2. Vydanie Praha: Argo, 1999. 595s. ISBN 80-7203-124-4.
6. HAMAROVÁ J., HOLKOVIČ Ľ. 1987. *Rodina, spoločnosť, výchova*. 1. vydanie Bratislava: Veda, Bratislava, 1987. 164s. ISBN 978-71-049-87-6.
7. HAMPLOVÁ, D., RYCHTAŘIKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ, S. 2003. *České ženy*. 1. vydanie Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. 108 s. ISBN 80-7330-040-0.
8. HEJDIŠ, M., KOZONĚ, A. 2009. *Sociálna a ekonomická núdza- bezpečnosť jedinca a spoločnosti*. Zborník príspevkov. 1. vydanie Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety, n.o. Bratislava, 2009. 555 s. ISBN 978-80-89271-63-4.
9. MAŘÍKOVÁ, H. 2000. *Proměny současné české rodiny*. 1. vydanie Praha: Slon. 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
10. MOŽNÝ, I. 2011. *Rodina a společnost*. 1. vydanie Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2011. 324s. ISBN 978-80-864-86429-87-8.
11. ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2006. *Rodina v novom miléniu*. 1. vydanie Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2006. 168 s. ISBN 80-8050-982-4.

12. PIOVARČIOVÁ, T., HALAŠOVÁ, D., MIHÁLIKOVÁ, J. A KOL. 2010. *Novo vynárajúce sa potreby detí na Slovensku*. 1. vydanie Bratislava: Iuventa, 2010. 76s. ISBN 978-80-8072-102-2.
13. POLAKOVIČ, J. 2007. *Základy sociálnej psychológie*. 1. Vydanie Bratislava: Merkury, 2007. 123 s. ISBN: 978-80-8914-347-4.
14. REPKOVÁ, K. 2007. *Rodinná starostlivosť na Slovensku ako verejný záujem*. 1. vydanie Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2007. 98 s. ISBN 978-80-7138-123-5.
15. SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. 2. vydanie Praha: Portál, 224s. ISBN 978-80-7367-250-8.
16. TEXTOR, M. 1991. *Familienpolitik. Probleme, Maßnahmen, Forderungen*. 1. vydanie München Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbei, 1991. 205s. ISBN 3-89331-099-1.

Internetové zdroje:

1. RODINA. *Typológia rodiny.2009* [online]. Dostupné na internete: <http://dietarodina.blogspot.sk/2013/03/typologia-rodiny.html>
2. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Peňažná pomoc*. [online].Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/>
3. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Príspevok pri narodení dieťaťa*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/prispevok-pri-narodenii-dietata/>
4. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Prídavok na dieťa*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/pridavok-dieta/>
5. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Rodičovský príspevok*. [online].Dostupné na internete.

- <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/rodicovsky-prispevok/>>
6. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Príplatok k prídavku na dieťa*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/priplatok-k-pridavku-dieta/>>
7. MATERSKÉ. [online]. Dostupné na internete. <http://tehotenstvo.rodinka.sk/prirucka-pre-rodica/peniaze-pre-rodicov/materske/>>
8. SME. *Výpočet materskej v SR pre rok 2015*. [online]. Dostupné na internete. <http://ekonomika.sme.sk/kalkulacky/vypocet-materskeho-2015.php#ixzz3k5WQ8IOD>>
9. FICEK. *Rozvod-výživné*. [online] Dostupné na internete. <http://ficek.sk/rozvod-vyzivne/vyska-vyzivneho-na-dieta-rozvod.html>>
10. ZÁKONY PRE ĽUDÍ. [online]. Dostupné na internete. <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-201>>
11. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Náhradné výživné*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/nahradne-vyzivne/>>
12. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Dávka v hmotnej núdzi*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/vyska-pomoci-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi.html>>
13. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Ochranný príspevok*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/ochranny-prispevok.html>>
14. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Aktivačný príspevok*. [online]. Dostupné na internete. <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/aktivacny-prispevok/>>
15. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Príspevok na bývanie*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/byvani-prispevok/>>

- [socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi/osobitny-prijemca.html](http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi/osobitny-prijemca.html)>
16. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Dotácie na podporu dieťaťa do ukončenia základnej školy*. [online]. Dostupné na internete. <<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/prispevky-k-davke-hmotnej-nudzi/>>
17. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Dotácie na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením*. [online]. Dostupné na internete. <<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/prispevky-k-davke-hmotnej-nudzi/dotacia-podporu-vychovy-k-stravovacim-navykom-dietata-ohrozeneho-socialnym-vylucenim/>>
18. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Dotácie na podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/prispevky-k-davke-hmotnej-nudzi/dotacia-podporu-vychovy-k-plneniu-skolskych-povinnosti-dietata-ohrozeneho-socialnym-vylucenim/>>
19. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Životné minimum*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/zivotne-minimum/>>
20. KOLOBEH ŽIVOTA. *Materiálna a finančná pomoc*. [online]. Dostupné na internete. <<http://www.kolobehzivota.sk/poradna/kde-hladat-pomoc/materialna-financna-pomoc/>>
21. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Státní sociální podpora*. [online]. Dostupné na internete : <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>
22. KINDEGELD. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.arbeitsagentur.de/web/content/DE/BuergerinnenUndBuerger/FamilienUndKinder/KindergeldKinderzuschlag/Detail/index.htm?dfContentId=L6019022DSTBAI494673>>
23. MINISTERSTVO PRÁCE SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. [online]. Dostupné na internete: <www.employment.gov.sk/alonemothers.org>